

Adolygiad Blynnyddol
Bwrdd yr Iaith Gymraeg

2010–11

Welsh Language Board
Annual Review

2010–11

Croeso

Croeso i Adolygiad Blynnyddol Bwrdd yr iaith Gymraeg ar gyfer y flwyddyn 2010–11.

Yn y ddogfen hon fe gewch ddarllen am lwyddiannau'r Bwrdd yn ystod y flwyddyn aeth heibio, ac ers ein sefydlu 18 mlynedd yn ôl.

Pobl sy'n gwneud iaith yn iaith fyw, ac wrth weld effaith gadarnhaol ar ddefnydd pobl o'r Gymraeg mae mesur llwyddiant ein prosiectau. Dyna pam fod yr adroddiad hwn wedi cael ei ysgrifennu yng ngeiriau'r bobl sy'n defnyddio'r iaith bob dydd: yn eu cartrefi, mewn ysgolion a cholegau, yn y byd gwaith ac wrth fwynhau eu hunain.

Meri Huws
Cadeirydd

Welcome

Welcome to the Welsh Language Board's Annual Review for 2010–11.

In this report you can read about the Board's successes during the past year and since we were established 18 years ago.

It is people who breathe life into languages, and by looking at the positive effect on people's use of Welsh we can measure the successes of our projects. That is why this report has been written in the words of people who use Welsh in all aspects of their lives: at home, at school or college, at work and when enjoying themselves.

Meri Huws
Chair

Cynnwys

- Cyflwyno'r Gymraeg
- Defnyddio'r Gymraeg
- Mwynhau'r Gymraeg
- Rhwydwaith Ewropeaidd
- Sylwadau'r Cadeirydd
- Sylwadau'r Prif Weithredwr
- Y Bwrdd
- Datganiad Ariannol
- Atodiad 1-4
- Manylion Cyswllt

Contents

Introducing Welsh	04
Using Welsh	16
Enjoying Welsh	36
European Network	50
Comments of the Chair	53
Comments of the Chief Executive	57
The Board	60
Financial Statement	62
Annex 1-4	70
Contact Details	87

Cyflwyno'r Gymraeg Introducing Welsh

"Roedd y cyngor a'r cymorth ymarferol gan y swyddog Twf a'r sgyrsiau am iaith y cartref gyda'r fydwraig yn ddefnyddiol iawn, ac yn dangos nad yw cyflwyno dwy iaith o'r cychwyn yn anodd nac anghyffredin."

"The practical support and advice offered to us by the Twf officer and the chats we had about language choices with the midwife were really useful, and showed us that introducing two languages from day one was not something which was uncommon or difficult."

Rachel Jones

O'r crud

Gall siarad dwy iaith ymestyn cylch ffrindiau a chyfleoedd cymdeithasol plant. Mae prosiect Twf yn rhoi cefnogaeth a chymorth i rieni fagu eu plant yn ddwyieithog.

Mae Rachel a Steve Jones o Ben-y-bont ar Ogwr yn rhieni i Mia ac Ioan. Cymraeg mae Rachel yn siarad gyda'r plant, a Steve yn siarad Saesneg.

From day one

Speaking two languages can extend a child's social activities and friendship groups. The Twf project offers help and support for parents to raise their children bilingually.

Rachel and Steve Jones from Bridgend are parents to Mia and Ioan. Rachel speaks Welsh with the children, and Steve speaks English.

90%
o fydwragedd ac ymwelwyr iechyd yn y Gymru wledig yn sôn am fanteision Cyflwyno'r Gymraeg
of rural midwives and health visitors explain the advantages of Introducing Welsh

12,000
o sgyrsiau un wrth un gyda rhieni
one-to-one discussions with parents

twfcymru.com
Cliciwch y botwm ar y dde i weld manteision Cyflwyno'r Gymraeg
Click the button on the right to see the advantages of Introducing Welsh

"Nawr mae gen i hyder i siarad Cymraeg unwaith eto, ac mae'n rhan naturiol o fywyd pob dydd."

"I now have the confidence to speak Welsh again and it is now part of everyday life."

Catrin Davies

"Roedd y sesiynau'n gyfle gwych i siarad Cymraeg gyda ffrindiau newydd, gan helpu'n gilydd i ddatblygu hyder yn yr iaith."

"The sessions gave me the opportunity to speak Welsh with friends and we helped each other to develop and build up confidence."

Lucie Bromfield

Yn y Cartref

'Mae dy Gymraeg di'n Grêt' yw'r cynllun i godi hyder siaradwyr Cymraeg i'w defnyddio yn eu bywydau pob dydd.

Roedd Catrin Davies a Lucie Bromfield o Donyrefail yn gallu siarad Cymraeg yn yr ysgol ond heb ddefnyddio llawer ar yr iaith ers gadael, ac roeddent wedi colli hyder.

O'r mamau a fynychodd y sesiynau roedd:

At Home

'Mae dy Gymraeg di'n Grêt' (Your Welsh is Great) is a scheme to raise the confidence of Welsh speakers to use the language in their everyday lives.

Catrin Davies and Lucie Bromfield from Tonyrefail spoke Welsh at school but hadn't used it much since leaving, and had lost their confidence.

Of the mothers who attended the sessions:

91%

yn fwy hapus i siarad Cymraeg yn gyffredinol
were happier to speak Welsh in general

82%

yn siarad mwy o Gymraeg
gyda'u plant
spoke more Welsh with
their children

74%

yn siarad mwy o Gymraeg
gyda'u ffrindiau
spoke more Welsh with
their friends

"Fe welodd eu Cymraeg nhw gant y cant ar ôl mynd i'r ysgol, nid dim ond ei glywed e'n y tŷ gen i."

Hywel Griffiths, Tad

"If anybody asked me 'Should I send my children to a Welsh-medium primary school?', I would say 'yes' as it is a huge benefit to them now and in the future."

Ann Griffiths, Mother

Yn yr ysgol

Mae'r Bwrdd yn:

- cymeradwyo cynlluniau addysg Gymraeg awdurdodau lleol
- mapio'r galw am addysg Gymraeg
- hyrwyddo gwerth addysg Gymraeg ymyst rhieni

Mae Hywel ac Ann Griffiths yn rhieni i Cara ac Aibhla. Mae Hywel yn siarad Cymraeg ac Ann yn siarad Saesneg. Mae'r ddwy'n mynd i ysgol Gymraeg.

At school

The Board:

- approves local authorities' Welsh language schemes
- maps the demand for Welsh-medium education
- promotes the value of Welsh-medium education to parents

Hywel and Ann Griffiths are Cara and Aibhla's parents. Hywel is a Welsh speaker and Ann speaks English. The girls attend a Welsh-medium school.

61,000

o ddisgyblion yn mynychu
ysgolion cynradd Cymraeg
pupils attending Welsh-medium
primary schools

467

o ysgolion cynradd Cymraeg
Welsh-medium primary
schools

I weld y teulu yn siarad am fanteision
addysg Gymraeg ewch i twfcymru.com neu
cliciwch ar y botwm ar y dde

To see the family discussing the advantages
of Welsh-medium education go to twfcymru.com or click on the button on the right

Yn yr ysgol uwchradd

Mae prosiect 'Symud Ymlaen' yn annog plant sydd eisoes wedi derbyn addysg gynradd Gymraeg i barhau â hynny yn yr ysgol uwchradd.

At secondary school

The 'Moving Forward' project encourages children who have received primary education in Welsh to do the same at secondary school.

56

o ysgolion uwchradd Cymraeg
Welsh-medium secondary schools

42,000

o ddisgyblion yn mynychu ysgolion uwchradd Cymraeg
pupils attending Welsh-medium secondary schools

Cliciwch y botwm ar y dde i weld rhestr o ysgolion uwchradd Cymraeg
Click on the button on the right to see a list of Welsh-medium secondary schools

Mewn Addysg Bellach ac Uwch

Mae modd dilyn amrywiaeth o bynciau trwy gyfrwng y Gymraeg mewn colegau addysg bellach ac mewn prifysgolion.

In Further and Higher Education

It is possible to study all kinds of subjects through the medium of Welsh in further education colleges and universities.

09/2012

Dyddiad lansio'r Coleg Cymraeg Cenedlaethol
Launch date of the Coleg Cymraeg Cenedlaethol

18

coleg addysg bellach
â chynllun iaith
further education colleges have
a Welsh language scheme

11

coleg addysg uwch
â chynllun iaith
higher education colleges have
a Welsh language scheme

"Dwi'n astudio drwy gyfrwng y Gymraeg ac mae'n ddefnyddiol gwybod termau Cymraeg a Saesneg. Dwi'n ei gweld hi'n haws dysgu drwy gyfrwng fy mamiaith."

"I follow my course through the medium of Welsh and it is useful to know terms in Welsh and English. I find it easier to study in my first language."

Dafydd Morgan
Myfyriwr _Student
Prifysgol Aberystwyth University

Defnyddio'r Gymraeg
Using Welsh

"Mae cleifion yn trafod pethau sensitif iawn gyda nyrsys, ac mae nifer ohonynt yn teimlo'n fwy cyfforddus yn gwneud hynny yn Gymraeg. Mae'r logo 'Cymraeg' ar y wisg yn dangos i gleifion a'u teuluoedd pa nyrsys sy'n siarad yr iaith."

"Patients discuss highly sensitive issues with nurses, and many feel more comfortable doing so in Welsh. The 'Cymraeg' logo on the uniform shows patients and their families which nurses can speak Welsh."

Julie Jenkins
Pennaeth Bydwreigiaeth Sir Gaerfyrddin
Head of Midwifery in Carmarthenshire

Yn y sector cyhoeddus

Pwrpas cynllun iaith yw egluro sut bydd sefydliadau'n mynd ati i drin y Gymraeg a'r Saesneg ar y sail eu bod yn gyfartal wrth ddarparu gwasanaethau. Mae'r Bwrdd yn cymeradwyo a monitro cynlluniau iaith.

557

o gynlluniau gweithredol
operational schemes

41

o gynlluniau newydd wedi
eu cymeradwyo eleni
new schemes approved
this year

49

o gynlluniau diwygiedig wedi
eu cymeradwyo eleni
revised schemes approved
this year

Awdurdodau lleol yn arloesi trwy gynlluniau iaith

83%

o holl swyddogion **Cyngor Sir Ceredigion** sydd â chyswllt uniongyrchol â'r cyhoedd yn siaradwyr Cymraeg

1,293

o swyddogion **Cyngor Bwrdeistref Sirol Conwy** wedi cwblhau modiwl ymwybyddiaeth iaith a 156 wedi derbyn gwrsi Cymraeg

99

o swyddi rheng flaen **Cyngor Sir y Fflint** wedi eu dynodi yn "Cymraeg hanfodol"

In the public sector

The purpose of a language scheme is to explain how an organisation will treat the Welsh and English languages on the basis of equality when providing services. The Board approves and monitors Welsh language schemes.

Local authorities pioneering through Welsh language schemes

83%

of all public-facing officers at **Ceredigion County Council** can speak Welsh

1,293

Conwy County Borough Council officers completed a language awareness module and 156 received Welsh lessons

99

front-line jobs at **Flintshire County Council** denoted "Welsh essential"

Yr iaith i'r gwaith

Mae pobl yn treulio cyfran fawr o'u bywydau yn y gwaith. Gall y gweithle, felly, fod yn hynod ddylanwadol o ran sefydlu arferion iaith unigolion.

Mae'r Bwrdd yn helpu gwahanol sefydliadau i gyflwyno mwy o'r Gymraeg yn y gweithle.

At work

People spend a large proportion of their lives at work. The workplace, therefore, can be highly influential in establishing a person's language use.

The Board helps various establishments to increase the use of Welsh in the workplace.

Rhai o ganlyniadau'r prosiect eleni:

Bob wythnos

sesiynau i staff ymarfer eu Cymraeg,
Prifysgol Abertawe

Weekly

Welsh language sessions
for staff to practise their Welsh,
Swansea University

Some results of this year's project:

Hyfforddiant

cyfieithu ar y pryd er mwyn galluogi
staff i ddefnyddio'r Gymraeg mewn
cyfarfodydd mewnol,
Gwasanaeth Tân ac Achub
Gogledd Cymru

Training

to provide simultaneous translation
to enable staff to use Welsh
in internal meetings,
North Wales Fire and Rescue Service

"Mae 35% o'n staff yn rhugl yn y Gymraeg
a 35% arall yn dysgu'r iaith. Trwy roi dysgwyr
i eistedd wrth ymyl siaradwyr Cymraeg rhugl
rydym yn rhoi'r cyfle iddynt ddefnyddio'r
Gymraeg a chynyddu eu sgiliau iaith yn y
gweithle."

"35% of our staff are fluent Welsh speakers and
another 35% are learning the language. By placing
Welsh learners to sit next to fluent speakers we
are giving them the chance to use Welsh and
develop their language skills in the workplace."

Jenny Pye
Swyddog Cydraddoldeb a'r laith Gymraeg
Cyngor Cefn Gwlad Cymru
Equality and Welsh Language Officer
Countryside Council for Wales

CYMRAEG YN GYNTAF
Dechreuwch bob sgwrs yn Gymraeg

1,000+

o ymweliadau â thudalennau
cymorth am y Gymraeg ar
wefan mewnol i staff yn fisol,
Cyngor Sir Gaerfyrddin
monthly visits to support pages
about the Welsh language on
an internal website for staff,
Carmarthenshire County Council

Hyrwyddo dewis iaith

Mae ymgyrch 'mae gen ti ddewis...' yn hyrwyddo gwasanaethau Cymraeg o safon sydd ar gael:

- dros y ffôn
- ar bapur
- ar-lein
- wyneb yn wyneb

Gyda chymorth y prosiect lluniodd y tri Gwasanaeth Tân ac Achub yng Nghymru hysbyseb i dynnu sylw'r cyhoedd at y dewis iaith wrth ffonio am wasanaeth archwiliad diogelwch Tân yn y cartref.

Promoting language choice

The 'mae gen ti ddewis...' campaign promotes quality Welsh language services available:

- over the phone
- on paper
- online
- face to face

With the Board's support, the three Fire and Rescue Service in Wales created an advert to bring people's attention to the language choice available when booking a home fire safety check.

"Mae'r ymateb i'r ymgyrch genedlaethol o drefnu archwiliadau diogelwch Tân yn y cartref trwy gyfrwng y Gymraeg wedi bod yn boblogaidd iawn, diolch i'r cymorth rydym wedi ei gael i farchnata'r gwasanaeth gan y Bwrdd."

"The response we have had to the national campaign for providing a home fire safety check through the medium of Welsh has been very positive, thanks to the Board's help to promote the campaign."

Vaughan Jenkins
Pennaeth Diogelwch yn y Cartref
Gwasanaeth Tân ac Achub De Cymru
Head of Home Safety
South Wales Fire and Rescue Service

1,439

archwiliad diogelwch Tân yn y cartref trwy gyfrwng y Gymraeg, Gwasanaeth Tân ac Achub Gogledd Cymru

home fire safety checks in Welsh,
North Wales Fire and Rescue Service

Dyblu

nifer ymweliadau â thudalen
Gymraeg Dŵr Cymru

Double

number of visits to Welsh Water's
Welsh language website

Yn eiriol dros siaradwyr Cymraeg

Er yr holl waith da sy'n digwydd yn y sector cyhoeddus, mae rhai sefydliadau yn methu â chydymffurfio ag ymrwymiadau eu cynlluniau iaith.

Gall y Bwrdd weithredu ar sail derbyn cwynion gan y cyhoedd am ddiffyg gwasanaeth Cymraeg neu wasanaeth Cymraeg anfodhaol gan fynd ati i geisio cael datrysiaid boddhaol cyn gynted â phosibl.

206

cwyn am ddiffyg cyflawniad cynllun iaith
complaints about a lack of compliance regarding language scheme

5

o ymchwiliadau statudol wedi eu cynnal gan y Bwrdd
statutory inquiries held by the Board

"Ar ôl cael fy nal yn goryrru bu'n rhaid i fi fynd ar gwrs ymwybyddiaeth cyflymder. Pan na ches i gyfle teg i'w ddilyn yn Gymraeg fe wnes i gŵyn i'r Bwrdd. Ar ôl i'r Bwrdd drafod â'r trefnwyr, fe ges i gynnig dilyn y cwrs yn Gymraeg.

Deallaf fod pobl eraill sy'n gorfol mynd ar y cwrs yn y dyfodol yn gallu dewis gwneud hynny yn Gymraeg."

Haf Jones, Caerdydd*

* Newidiwyd yr enw.

Acting on behalf of Welsh speakers

Despite the good work being done in the public sector, some organisations are failing to comply with commitments within their language schemes.

The Board can act upon receiving complaints from the public about the inadequacy, or lack of, Welsh language services and works towards resolving problems as soon as possible.

Ni chafwyd cytundeb ag Ofcom ar gynnwys eu Cynllun iaith a chyfeiriwyd y mater at Lywodraeth Cymru. Mae'r mater yn parhau i fod dan ystyriaeth.

Agreement was not reached with Ofcom regarding the contents of their Language Scheme and the matter was referred to the Welsh Government. The matter is still under consideration.

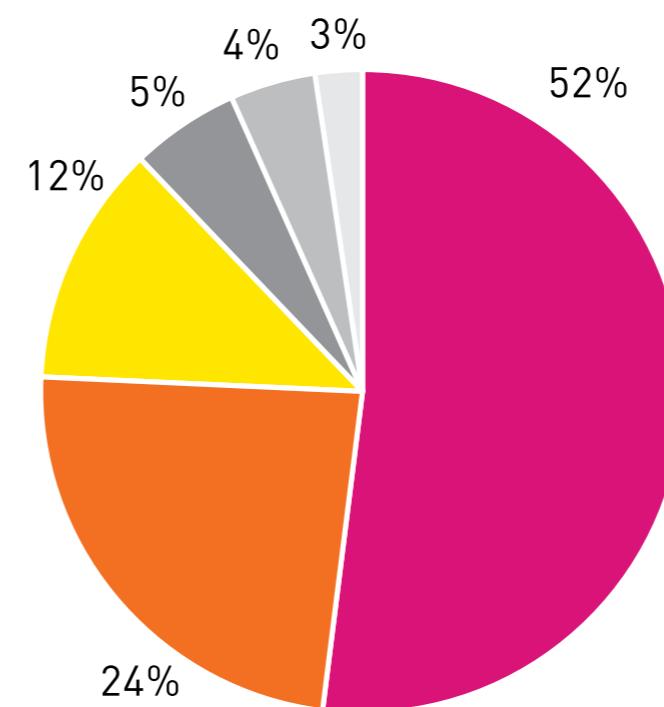
"After being caught speeding I was sent on a speeding awareness course. When I wasn't given a fair opportunity to follow the course in Welsh I made a complaint to the Board. After the Board discussed the matter with the providers, I was then given the opportunity to follow the course in Welsh.

I understand that language choice is now available for other people who will be sent on such courses in the future."

Haf Jones, Cardiff*

* The name has been changed.

Cwynion fesul sector

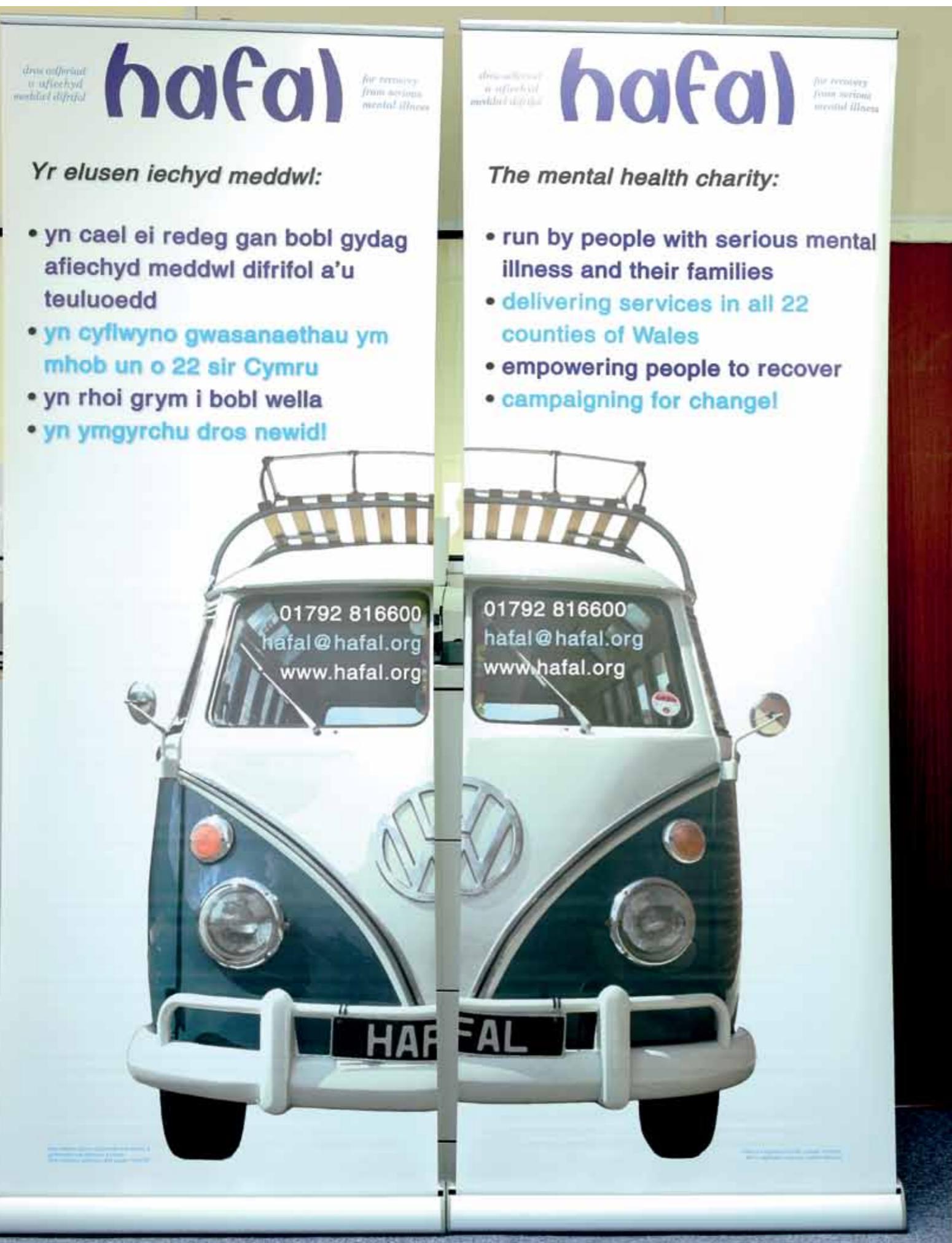

Complaints by sector

Llywodraeth Ganol	Central Government
Llywodraeth yng Nghymru	Government in Wales
Iechyd a Gofal	Health and Care
Gwirfoddol	Voluntary
Addysg	Education
Cyfleustodau	Utilities

Please note that the complaints refer to the failure to comply with language schemes in the public sector. The private sector is not included, apart from some utilities which operate Welsh language schemes.

Yr elusen iechyd meddwl:

- yn cael ei redeg gan bobl gydag afiechyd meddwl difrifol a'u teuluoedd
- yn cyflwyno gwasanaethau ym mhob un o 22 sir Cymru
- yn rhoi grym i bobl wella
- yn ymgyrchu dros newid!

The mental health charity:

- run by people with serious mental illness and their families
- delivering services in all 22 counties of Wales
- empowering people to recover
- campaigning for change!

Yn y trydydd sector

Mae llawer o sefydliadau'r trydydd sector yn dewis llunio cynlluniau iaith er mwyn dangos i'r cyhoedd eu bod nhw o ddifrif ynglŷn â darparu gwasanaeth dwyieithog o safon.

In the third sector

Many organisations in the third sector choose to draw up language schemes voluntarily in order to show the public that they are serious about providing bilingual services to a high standard.

£34,000

i gefnogi prosiectau arloesol i gynyddu gwasanaethau Cymraeg
to support innovative projects
to increase Welsh language services

£18,000

i gefnogi cynlluniau peilot cyfrwng Cymraeg
to support Welsh language pilot schemes

85

o gynlluniau iaith gwirfoddol gweithredol
operational voluntary language schemes

10

o gynlluniau iaith gwirfoddol newydd eleni
new voluntary third sector language schemes this year

"Gyda chymorth ariannol o gronfa ddatblygu trydydd sector y Bwrdd, rydym wedi dechrau cynllun peilot er mwyn cynyddu sgiliau ein defnyddwyr wrth ddefnyddio'r Gymraeg. Pan fyddant yn gwella, felly, bydd ganddynt fwy o obaith o gael swyddi ac integreiddio yn ôl i'w cymunedau lleol."

Nicola Thomas, Hafal

"With financial support from the Board's third sector development fund we have embarked upon a pilot scheme to increase our clients' skills in using the Welsh language. Therefore, when they get better they will have opportunities in securing a job and integrating back into their local communities."

Nicola Thomas, Hafal

Yn y sector preifat

Mae hi'n gwneud synnwyr busnes i gwmnïau ddefnyddio'r Gymraeg er mwyn denu a chadw cwsmeriaid.

Mae gan y Bwrdd dîm o swyddogion sy'n gweithio'n agos gyda busnesau er mwyn eu cynghori, eu cynorthwyo a'u hannog i gyflwyno a datblygu'r defnydd o'r Gymraeg.

Y ffordd orau i fusnesau gynllunio eu gwasanaethau Cymraeg yw llunio polisiau iaith, sy'n nodi'n glir beth mae'n bwriadu ei wneud.

In the private sector

It makes good business sense for companies to use the Welsh language in order to attract and keep customers.

The Board has a team of dedicated officers who work closely with businesses to advise, help and encourage them to introduce and develop their use of Welsh.

The best way for businesses to plan their Welsh language services is to draft a Welsh language policy that clearly sets out what the business intends to do.

450

o fusnesau wedi llunio
polisi o'u gwirfodd
businesses have compiled
a policy voluntarily

356

174
o bolisiau newydd wedi
eu cytuno eleni
new policies agreed this year

Daeth **Enfys Fox**, Rheolwraig Ffynonellau Marchnata Lleol Tesco yng Nghymru, i'r brig yng ngwobrau 'Tesco Values' 2011 am ei gweledigaeth a'i dyfalbarhad wrth ddatblygu a chynyddu'r defnydd o'r Gymraeg yn eu siopau.

Mae'r Bwrdd yn gweithio'n agos gydag Enfys i gynyddu'r defnydd o'r Gymraeg mewn archfarchnadoedd. Un o'r prosiectau diweddaraf yw cynyddu'r defnydd o'r Gymraeg ar nwyddau.

Enfys Fox, Local Sourcing Marketing Manager for Wales, was successful in the 'Tesco Values' awards 2011 for her vision and perseverance in developing and increasing the use of Welsh in their stores.

The Board works closely with Enfys to increase the use of Welsh in supermarkets. One of the latest projects is to increase bilingual packaging on goods.

Adnabod siaradwyr Cymraeg

Ar boster, bathodyn neu wisg, mae sefydliadau sy'n arddangos yr arwydd oren 'Cymraeg' yn dangos eu bod yn gallu cynnig gwasanaeth Cymraeg.

Mae Ffion Paschalis yn gweithio fel ymgynghorydd gyda chwmni Hays Recruitment. Mae hi'n gweld manteision mawr dros wisgo'r bathodyn 'Cymraeg' yn y gweithle.

Identifying Welsh speakers

On a poster, badge or uniform, businesses displaying the orange 'Cymraeg' sign are showing that they can offer a Welsh language service.

Ffion Paschalis works as a consultant with Hays Recruitment. She appreciates the benefits of wearing the 'Cymraeg' badge to work.

25,000+

o fathodynau wedi eu dosbarthu eleni
badges distributed this year

Cymraeg

Tynnodd y Bwrdd sylw at y logo 'Cymraeg' eleni trwy gynhyrchu clip fideo a'i ddarlledu ar-lein. Mae'r clip fideo yn dangos cwsmer (sy'n digwydd bod yn gi!) yn adnabod yr arwydd ac yn gwsmer bodlon ar ôl derbyn gwasanaeth Cymraeg a llond bag o selsig blasus gan ei gigydd.

Er mwyn gweld y clip fideo ewch i cicymraeg.com neu cliciwch y botwm ar y dde

The Board raised awraeness of the 'Cymraeg' logo this year by producing a video-clip and broadcasting it online. The clip shows a happy customer (which happens to be a dog!) recognising the 'Cymraeg' sign and receiving service through the medium of Welsh, and a bag-full of mouth-watering sausages, from his butcher.

To see the video clip,
go to cicymraeg.com or
click the button on the right

Terminoleg ac Enwau Lleoedd

Terminoleg

Yn ystod y flwyddyn, bu'r Bwrdd yn safoni termau ym meysydd gweinyddu cyfiawnder a chydraddoldeb.

"Mae safoni termau yn hollbwysig ym maes cydraddoldeb. Gallai defnyddio termau ansafonol arwain at wneud cam â phobl. Mae'n rhanddeiliaid ni wedi dweud wrthym gymaint maent yn croesawu gwaith y Bwrdd o ran safoni termau, fel y gallant drafod materion yn ymwneud â'u rhywioldeb trwy gyfrwng yr iaith y maent yn teimlo fwyaf cyfforddus yn ei defnyddio."

Andrew White
Cyfarwyddwr Stonewall Cymru

Terminology and Place Names

Terminology

During the year, the Board standardised equality terms and administration of justice terms.

"Having standardised terms is all-important when dealing with equality issues. Using non-standardised terms may lead to offending people. Our stakeholders have told us how much they welcome the Board's work in standardising terms, as they can now discuss their sexuality in the language they feel most comfortable using."

Andrew White
Director of Stonewall Cymru

Enwau Lleoedd

Mae'r Bwrdd yn cynnig cyngor ar ffurfiau safonol enwau lleoedd yng Nghymru i unigolion a sefydliadau o bob math ym mhob cwr o'r wlad. Mae'n cydweithio'n agos ag awdurdodau lleol, Llywodraeth Cymru, yr Arolwg Ordnans ac eraill er mwyn eu cyngori ynghylch ffurfiau safonol enwau lleoedd.

Place Names

The Board offers advice on the standard forms of Welsh place names to individuals and organisations of all kinds in every part of the country. It works closely with local authorities, the Welsh Government, the Ordnance Survey and others to advise them on the standard forms of place names.

Y Llinell Gyswllt i'r Gymraeg

Mae'r Bwrdd yn gyfrifol am y Llinell Gyswllt, sef gwasanaeth prawfddarllen a chyfeithu yn rhad ac am ddim.

Linkline to Welsh

The Board is responsible for the Linkline to Welsh, a free proof-reading and translation service.

75

o eiriau: cyfeithu am ddim
words: free proofreading

30

o eiriau: prawfddarllen
am ddim
words: free translation

18,887

y nifer uchaf o ymholiadau
a gafwyd erioed
the highest number of
enquiries ever received

32

33

Technoleg

Gall pobl ddefnyddio rhaglenni Microsoft Office a Windows yn Gymraeg trwy lawrlwytho Pecynnau Rhyngwyneb laith. Mae'r pecynnau ar gael am ddim ar wefan y Bwrdd, diolch i bartneriaeth gyda Microsoft. Talwyd am yr holl pecynnau gan Microsoft.

Mae'r Pecyn laith i Office 2010, yn arbennig o addas ar gyfer dysgwyr neu bobl nad ydynt yn hyderus wrth ddefnyddio'r Gymraeg. O hofran dros unrhyw air nad ydynt yn ei ddeall bydd cyfieithiad Saesneg yn ymddangos.

Mae meddalwedd Cymraeg wedi ei osod ar bob cyfrifiadur yn Ysgol Gyfun Gwynllwyw.

"Mae hi'n bwysig bod gan y disgylion y cyfle i ddefnyddio'r Gymraeg ar y cyfrifiadur, ac yn dod yn hyderus wrth ddefnyddio technoleg trwy gyfrwng y Gymraeg o oedran ifanc."

Alun Thomas, Athro Technoleg Gwybodaeth, Ysgol Gyfun Gwynllwyw

Technology

People can use Microsoft Office and Windows in Welsh, by downloading Welsh Language Interface Packs. The packs are available free of charge on the Board's website, thanks to a partnership with Microsoft. The packs were paid for solely by Microsoft.

The Language Pack for Office 2010 is particularly suitable for Welsh learners or people who are not confident in using the language. Users can hover over any word they don't understand and an English translation will appear.

Welsh software has been installed on every computer in Ysgol Gyfun Gwynllwyw.

"It is important that the pupils get the chance to use Welsh on computers and that they can use technology through the medium of Welsh from an early age."

Alun Thomas, IT Teacher, Ysgol Gyfun Gwynllwyw.

Yr ysgolion y cydweithiwyd â hwy yn y prosiect hwn oedd:

The schools involved in the project were:

- 1 Ysgol Glan Clwyd
- 2 Ysgol Morgan Llwyd
- 3 Ysgol Tryfan
- 4 Ysgol Bodedern
- 5 Ysgol Maes Garmon
- 6 Ysgol Gwynllwyw
- 7 Ysgol Bro Ddyfi
- 8 Ysgol Penweddig
- 9 Ysgol Gyfun Aberaeron
- 10 Ysgol Bro Gwaun

1,374

o pecynnau Windows Cymraeg
wedi eu gosod ar gyfrifiaduron
mewn ysgolion

Windows in Welsh packs installed
on computers in schools

Dilynwch y Bwrdd ar:
Follow the Board on:

- facebook.com/ygymraeg
- [@YBwrdd](http://twitter.com/ybwrdd)

Mwynhau'r Gymraeg

Enjoying Welsh

Cefnogi gweithgarwch cymunedol

Mae'r Bwrdd yn rhoi grantiau i nifer o fentrau sy'n hyrwyddo'r Gymraeg yn y gymuned, e.e. y papurau bro a Chymdeithas Eisteddfodau Cymru.

Mae prosiect cymunedol y **Gwallgofiaid** ym Mlaenau Ffestiniog yn darparu gweithdai roc a DJ i bobl ifanc, gan gynnwys sesiynau tiwtora gan dechnegwyr, cerddorion a chynhyrchwyr cerddoriaeth. Mae'r bobl ifanc hefyd yn creu cylchgrawn eu hunain, *Clincar*.

Cafodd y Gwallgofiaid ei sefydlu yn 2003, ond pan ddaeth yr arian grant i ben yn 2009, bu'n rhaid torri i lawr yn sylweddol ar waith y prosiect. Rhoddodd y Bwrdd gymorth ariannol i'r Gwallgofiaid ac erbyn hyn mae'r cwmni yn darparu cyfleoedd unigryw i bobl ifanc ardal Blaenau Ffestiniog unwaith eto.

Supporting activities in the community

The Board gives grants to a number of initiatives promoting Welsh in the community, e.g. the community newspapers (papurau bro) and the Local Eisteddfodau Association.

The **Gwallgofiaid** in Blaenau Ffestiniog is a community project providing rock and DJ workshops to young people, including tutoring sessions with technicians, musicians and music producers. Young people taking part in the project also create their own magazine, *Clincar*.

The Gwallgofiaid was set up in 2003, but when their grant funding ended in 2009 the company had to reduce its project work substantially. The Board gave financial support to the company, and now it is offering unique opportunities for the young people in the Blaenau Ffestiniog area once again.

£4.7m

o grantiau i hyrwyddo'r defnydd o'r
Gymraeg yn y gymuned
in grants to promote the
use of Welsh in the community

Hybu a chefnogi gwaith ein partneriaid

Un o elfennau pwysicaf ein gwaith yw'r gwaith a wnawn gyda'n partneriaid cymunedol.

Sefydladau yw'r rhain sy'n cynnal y diwylliant Cymraeg ac sy'n creu bwrlwm yn yr iaith.

Mae gwybodaeth am holl grantiau'r Bwrdd yn 2010-11 i'w gweld yn yr adran Atodiadau yng nghefn y ddogfen.

Promoting and supporting the work of our partners

One of the most important elements of our work is the work we do with our partners in the community.

These organisations support the Welsh language and culture.

Information on all the grants the Board awarded in 2010-11 can be found in the Appendices section at the back of the document.

Un prosiect a ddigwyddodd trwy gyfrwng y Gymraeg yn ardal Aman Tawe oedd ffilmi o'r rhaglen deledu *Clwb Rygbi Shane* ar gyfer S4C (gweler llun uchod). Roedd cyfle i bobl ifanc yr ardal ddefnyddio'r Gymraeg ar y cae rygbi ac wrth gymdeithasu ar ôl y gemau a'r sesiynau hyfforddi. Bwriad y Bwrdd yw adeiladu ar sylfeini o'r math hyn wrth hybu'r Gymraeg yn yr ardal.

A project which was held through the medium of Welsh in Aman Tawe was *Clwb Rygbi Shane* (pictured above), filmed for S4C. Local young people were given the opportunity to use Welsh on the rugby field, when socialising after the games and in training sessions. The Board aims to build on this work as it promotes the language in the area.

Yn y gymuned

Iaith fywiog yw iaith sy'n cael ei defnyddio gan bobl yn eu cymunedau. Mae nifer y bröydd lle mae'r Gymraeg yn iaith sy'n cael ei siarad bob dydd wedi gostwng yn sylweddol dros yr ugain mlynedd diwethaf.

Er mwyn cynyddu'r cyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg, mae gan y Bwrdd swyddogion sy'n gweithio gyda phartneriaid lleol mewn gwahanol rannau o Gymru.

Hybu'r iaith yn Aman-Tawe

Mae ymchwil yn dangos fod yr iaith dan fygythiad yn un o'i hen gadarnleoedd, yng nghymoedd Aman a Thawe.

Dros y flwyddyn ddiwethaf, bu'r Bwrdd yn paratoi ar gyfer sefydlu Ardal Hybu'r Gymraeg yno er mwyn diogelu'r Gymraeg ar lawr gwlad.

Bwriad y cynllun yma yw cydweithio ag awdurdodau lleol a phartneriaid eraill yn y gymuned i hyrwyddo'r Gymraeg. Efallai y bydd y gwaith hwn yn cynnig patrwm y gellid ei efelychu ar draws Cymru.

In the community

A living language is a language which is used by people in their communities. The number of Welsh-speaking communities has decreased substantially over the last twenty years.

To increase the opportunities to use Welsh in the community, the Board has officers working with local partners in different parts of Wales.

Cynlluniau Gweithredu iaith Language Action Plans

- 1 Amlwch
- 2 De Arfon
- 3 Bro Ddyfi a Dolgellau
- 4 Rhuthun
- 5 Meirion-Dwyfor
- 6 Corwen a Phenllyn
- 7 Bro Teifi

Promoting the language in Aman-Tawe

Research shows that the language is under threat in a previous stronghold, the Aman and Tawe valleys.

Over the last year, the Board has been preparing to establish a Language Promotion Area within these communities to safeguard the Welsh language at grass-roots level.

The aim of this project is to work with local authorities and other partners within the community to promote the Welsh language. This work may offer a template that could be emulated in other areas across Wales.

Pobl Ifanc

Os yw'r iaith am ffynnu i'r cenedlaethau sydd i ddod, mae'n rhaid creu cyd-destun modern a ffasiynol iddi, fel bod pobl ifanc yn dewis ac yn dymuno ei siarad hi gyda'i gilydd yn gymdeithasol.

Trwy gyfrwng y Prosiect Cefnogi Arferion Iaith, mae'r Bwrdd yn rhoi'r cyfrifoldeb o annog defnydd cymdeithasol o'r Gymraeg yn nwyo'r bobl ifanc eu hunain.

Mae'r prosiect wedi arwain at sefydlu bandiau a gorsafoedd radio mewn ysgolion.

Young people

If the Welsh language is to thrive in the future, a modern and fashionable context must be created so that young people choose and want to speak it with each other socially.

Through the Language Practices' Support Project the Board has placed the responsibility of encouraging social use of the language in the hands of the young people themselves.

The project has led to setting up bands and radio stations at schools.

"Mae'r prosiect yma wedi dangos i ni fod Cymraeg yn gallu bod yn hwyl, a nid iaith y dosbarth yn unig."

"This project has showed us that Welsh can be fun, and not just used in the class."

Disgybl blwyddyn 7
Year 7 pupil

"Rwy'n credu fel pwllgor i ni lwyddo i gryfhau y lefel o Gymreictod ym mlwyddyn 7 ac o fewn yr ysgol."

"I believe that as a committee we succeeded in strengthening the level of Welshness in Year 7 and within the school."

Disgybl blwyddyn 12
Year 12 pupil

"Mae blwyddyn 7 nawr yn stopio fi yn y corridor ac yn siarad am y gweithgareddau y buon nhw'n rhan ohono, ac yn gofyn pryd bydd y clwb nesaf."

"Year 7 pupils now stop me in the corridor and talk about the activities they enjoyed and ask me when the club meets up next."

Disgybl blwyddyn 12
Year 12 pupil

Y tu hwnt i'r ystafell ddosbarth

Mae yna bob math o weithgareddau gall pobl ifanc eu mwynhau trwy gyfrwng y Gymraeg, ac mae'n bleser gan y Bwrdd gefnogi sefydliadau fel yr Urdd, y Menter Iaith, y Ffermwyr Ifanc, Sefydliad Cerddoriaeth Gymreig, Ciwdod a Gwobr Dug Caeredin wrth eu gwaith.

Outside the classroom

Young people can enjoy all kinds of activities through the medium of Welsh, and the Board is very pleased to support the work of the Urdd, the Language Initiatives, the Young Farmers' Clubs, the Welsh Music Foundation, Ciwdod and the Duke of Edinburgh's Award.

Sioeau'r haf

Roedd gan y Bwrdd stondin yn:

- Eisteddfod yr Urdd, Llanerchaeron
- Y Sioe Fawr, Llanelwedd
- Eisteddfod Genedlaethol Cymru, Blaenau Gwent a Blaenau'r Cymoedd

Eisteddfod Genedlaethol 2010

Cyfrannodd y Bwrdd at gynllun 'Diwrnod i'r Teulu' a oedd yn cynnig tocyn am ddim i'r Maes ar y dydd Sul. Ymwelodd dros 20,000 o bobl â'r Maes y diwrnod hwn, llawer yn ymweld â'r Eisteddfod am y tro cyntaf.

The summer shows

The Board had a stand in:

- Eisteddfod yr Urdd, Llanerchaeron
- The Royal Welsh Show, Llanelwedd
- The National Eisteddfod, Blaenau Gwent and Heads of the Valleys

The National Eisteddfod 2010

The Board contributed to the 'Family Day' that offered a free ticket to the Maes on Sunday. Over 20,000 people came to the Maes that day, many were local people visiting the Eisteddfod for the first time.

19,200

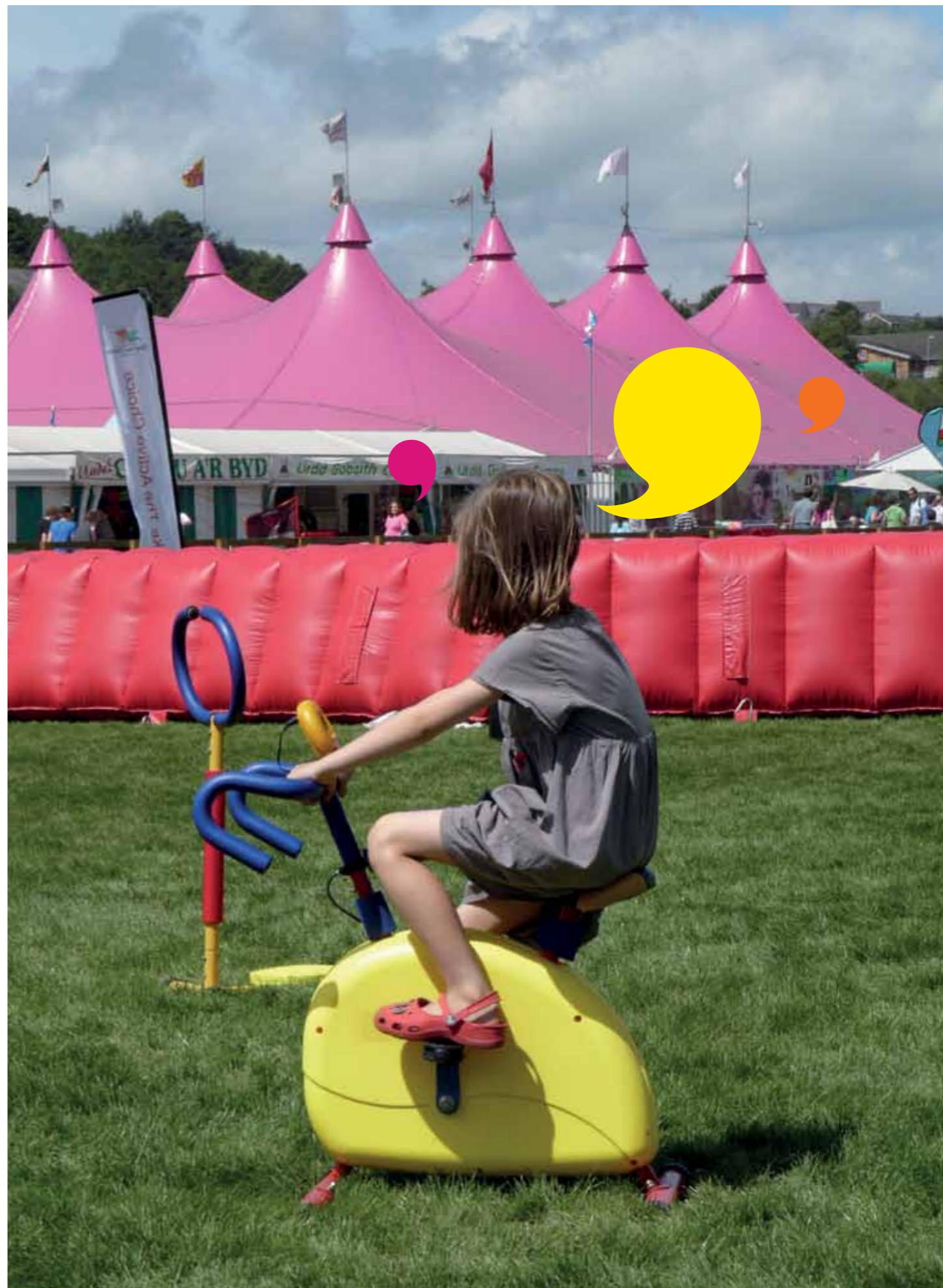
nifer o ymwelwyr â stondin y Bwrdd yn y tair sioe

number of visitors to the Board's stand at the three shows

104

o weithgareddau ar y stondin yn y tair sioe

activities held on the stand at the three shows

Llun/Image: Eisteddfod Genedlaethol Cymru/The National Eisteddfod of Wales/Dewi Jones

Rhwydwaith Ewropeaidd

Mae'r Bwrdd yn gyfrifol am gydlynú'r Rhwydwaith i Hyrwyddo Amrywiaeth leithyddol. Mae'r Rhwydwaith yn cael ei ariannu gan lywodraethau a sefydliadau cynllunio ieithyddol ar hyd a lled Ewrop. Mae'r Rhwydwaith yn rhannu arferion da a gwybodaeth rhwng gwahanol gymunedau ieithyddol ynglŷn â sut mae cynyddu'r defnydd o'u hieithoedd.

Mae'r Rhwydwaith hefyd yn rhoi pwyslais ar godi ymwybyddiaeth ymmsg sefydliadau'r Undeb Ewropeaidd ynglŷn â phwysigrwydd hybu a chyd nabod ieithoedd answyddogol yr Undeb.

European Network

The Board is responsible for coordinating the Network to Promote Linguistic Diversity (NPLD). The Network is funded by governments and language planning institutions from across Europe. The aim of the Network is to share best practice and information between different linguistic communities on how to increase the use of their own languages.

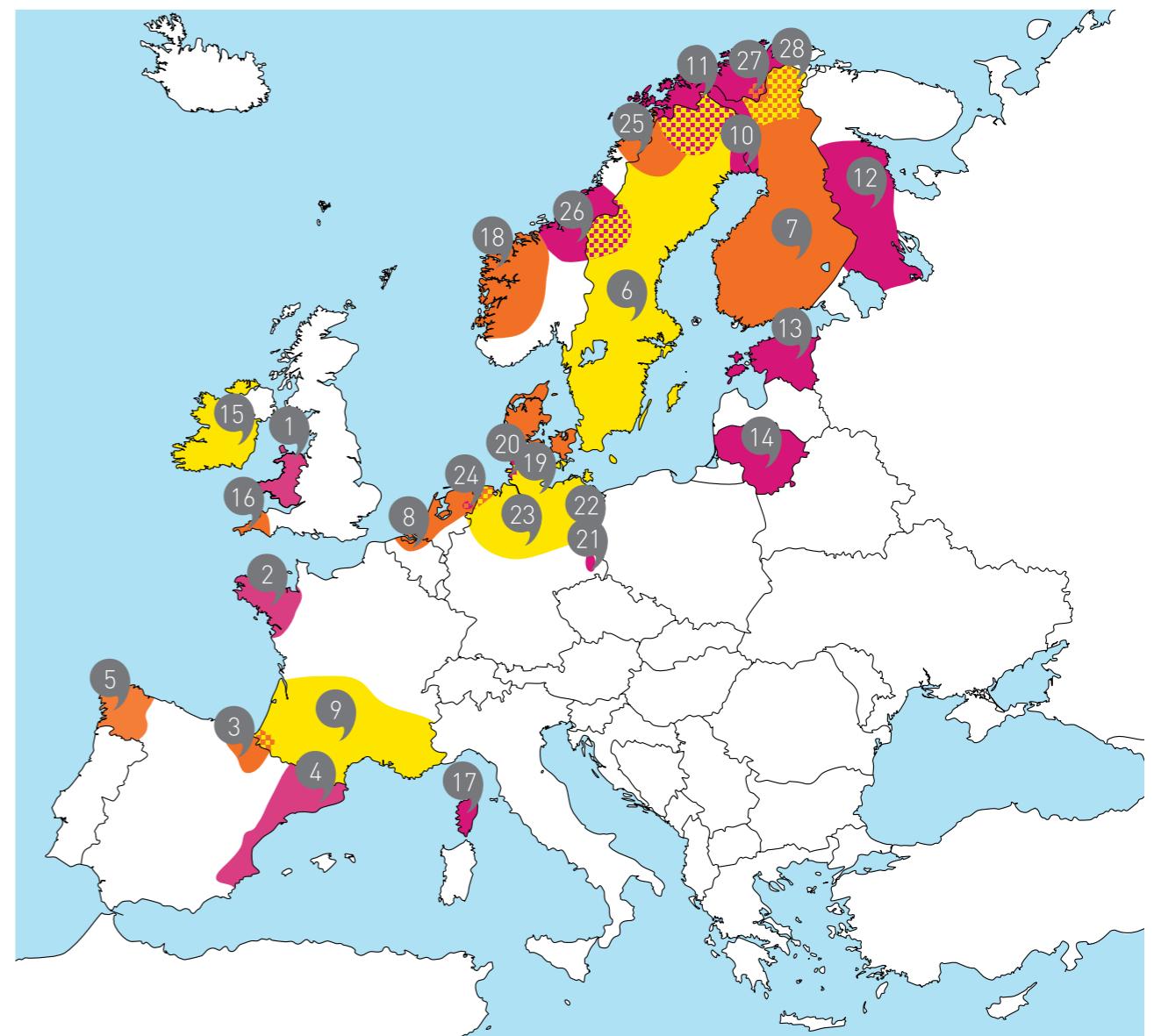
The Network also places emphasis on raising awareness among EU institutions regarding the importance of promoting and acknowledging the EU's unofficial languages.

"Dwi'n teimlo ei bod hi'n bwysig fod cymunedau ieithyddol sydd mewn sefyllfa debyg yn rhannu arferion gorau a phrofiadau gyda'i gilydd ac yn cydweithio. Mae budd mewn rhwydweithio. Mae'r ymweliadau astudio wedi ein galluogi ni yn y Ffindir i wella'n prosesau cynllunio ieithyddol."

"I feel it is really important that linguistic communities which have similar situations co-operate to exchange best practices and experiences and work together. There are many benefits to networking. The study visits have enabled us to improve our language planning processes in Finland."

Peggy Heikkinen
Is-Gadeirydd y Rhwydwaith
Vice-Chair of the Network

leithoedd aelodau'r Rhwydwaith:

Language of Network members:

1. Cymraeg	11. Davisámegiela	21. Dolnoserbski
2. Brezhoneg	12. Karjalakse	22. Hornjoserbščina
3. Euskara	13. Eesti keel	23. Plattdüütsch
4. Català	14. Lietuviškai	24. Seeltersk
5. Galego	15. Gaeilge	25. Julevsámegiella
6. Svenska	16. Kernewek	26. Åarjelsaemien giele
7. Suomi	17. Corsu	27. Anarâškielâ
8. Frysk	18. Nynorsk	28. Sää'mkiöll
9. Lenga d'òc	19. Dansk	
10. Meänkieli	20. Nuurdrefesk	

"Mae llwyddiant prosiectau'r Bwrdd i'w gweld ar lawr gwlad Cymru, yn ein sefydliadau a'n busnesau, ein hysgolion a'n meysydd chwarae."

"The success of the Board's projects are seen all around us, in our organisations and businesses, schools and playgrounds."

Meri Huws
Cadeirydd
Chair

Sylwadau'r Cadeirydd

Mae'n bleser gen i gyflwyno Adolygiad Blynnyddol Bwrdd yr iaith Gymraeg ar gyfer 2010-11.

Mae hi'n ystrydeb mewn adroddiadau fel hyn i edrych yn ôl ar y flwyddyn a fu a'i galw hi'n flwyddyn 'hanesyddol'. Ond wrth edrych yn ôl dros y flwyddyn ddiwethaf o safbwyt datblygiadau'n ymwneud â'r iaith Gymraeg, 'hanesyddol' yw'r union a'r unig air sy'n dod i fy meddwl.

Wrth i Aelodau Cynulliad basio Mesur y Gymraeg ym mis Rhagfyr 2010 ac wrth i'r Mesur dderbyn y cydsyniad brenhinol ar ddechrau 2011 a dod yn ddeddfwriaeth, cydnabuwyd y Gymraeg am y tro cyntaf erioed yn iaith swyddogol yng Nghymru. Mae'r datganiad pwysig hwn yn y ddeddf yn gwneud iawn am y canrifedd o ormes a ddioddefodd y Gymraeg. Gobeithiaf y bydd yn arwain at roi hyder a balchder i bobl Cymru yn eu hiaith fel eu bod yn dewis ac yn mynnu ei defnyddio ym mhob agwedd ar eu bywydau.

Rwy'n ei theimlo hi'n faint anferthol fy mod wedi cael y cyfre i gyfrannu at y broses o basio'r Mesur hwn a sicrhau fod datganiad clir o statws ynddo. Rwy'n gwybod fod fy nghyd-aelodau a swyddogion y Bwrdd yn rhannu'r un balchder.

Wythnos ar ôl i'r Senedd basio'r Mesur cafodd y strategaeth ddrafat ar y Gymraeg, *laith Fyw: laith Byw*, ei lansio. Ochr arall i'r un geiniog â'r Mesur laith yw'r hyn a geir yn y strategaeth, sef annog a hyrwyddo defnydd o'r iaith – yn y cartref ac yn y gymuned. Gyda'i gilydd, bydd y Mesur a'r strategaeth, ynghyd â'r Strategaeth Addysg Cyfrwng Cymraeg, yn gosod sylfaen gadarn i'r iaith ddatblygu yn y Gymru fodern.

Comments of the Chair

It is my pleasure to present the Welsh Language Board's Annual Review for 2010-11.

It is a cliché in reports like this to look back at the past year and call it a 'historical' year. But in terms of the developments which took place regarding the Welsh language, 'historical' is the only word that comes to mind when I think about 2010-11.

When Assembly Members passed the Welsh Language Measure in December 2010 and when it received the royal approval in January 2011 and became a law, for the very first time Welsh was acknowledged as an official language in Wales. This important statement goes some way to compensate for the centuries of oppression the language suffered. I hope it will lead to giving people confidence and pride in their language so they choose and insist on using it in all aspect of their lives.

I feel very privileged to have had the opportunity to contribute to the process of passing this Measure and ensuring that a clear statement on official status was included. I know that Board members and officers share this pride.

A week after the Senedd passed the Measure, the draft strategy, *A Living Language: A Language for Living* was launched. If the Measure deals with one aspect of language planning, the strategy deals with another – namely to encourage and promote use of the language – at home and in the community. Together, the Measure and strategy, along with the *Welsh-medium Education Strategy*, form a solid foundation for the language to develop in modern Wales.

Bydd Llywodraeth Cymru yn penodi'r Comisiynydd yn yr hydref, a hyd nes bydd gennym enw a wyneb i ddeiliad y swydd honno mae'n anodd dyfalu sut yn union y bydd yn mynd ati i barhau â gwaith arloesol y Bwrdd. Gobeithiaf y bydd y Comisiynydd newydd yn eiriolwr cadarn ac yn gwneud ei orau neu ei gorau i sicrhau chwarae teg i siaradwyr Cymraeg.

Bydd gwaith y Comisiynydd yn gyffrous, does dim dwywaith am hynny, yn llawn heriau, ond yn waith a fydd yn dwyn ffrwyth gan arwain at gynyddu hawliau siaradwyr Cymraeg i ddefnyddio'r iaith.

Bydd y Comisiynydd yn rheoleiddiwr statudol a fydd yn gyfrifol am ddatblygu a gweithredu'r system newydd o safonau ar gyfer y gwahanol sefydliadau a gynhwysir yn y Mesur gan sicrhau bod sefydliadau'n cydymffurfio â nhw. Bydd y gwaith o hybu a hyrwyddo'r iaith ar lawr gwlad yn cael ei arwain gan Adran Addysg a Sgiliau Llywodraeth Cymru ond, wrth gwrs, fe fydd gan y Comisiynydd a nifer o bartneriaid eraill rôl i'w chwarae yn y gwaith hwn.

Y mae i'r gwaith o hyrwyddo'r Gymraeg ei heriau hefyd, ac efallai mai'r her fwyaf fydd sicrhau ei fod yn eistedd yn gyfforddus o fewn y portffolio Addysg. Dros y degawdau, mae twf addysg Gymraeg wedi chwarae rhan greiddiol yn natblygiad a pharhad yr iaith. Ond mae'n bwysig cofio bod giât yr ysgol yn ffin bendant iawn ac nad yn yr un ffordd mae hyrwyddo defnydd o'r iaith bob ochr i'r ffin hon. Dros y misoedd nesaf, bydd angen i Lywodraeth Cymru gynllunio'n fanwl sut y byddant yn parhau â'r gwaith o fis Ebrill 2012 ymlaen.

Wrth gyflwyno'r Adolygiad Blynnyddol hwn, codi cwr y llen yn unig ar waith y Bwrdd a wneir.

The Government will appoint the Welsh Language Commissioner in the autumn. Until we have a name or face to whoever is appointed it is hard to guess exactly how he or she will go about to continue with the innovative work the Board has done over the years. I hope the Commissioner will be a strong advocate for Welsh speakers and will do all in his or her powers to ensure that Welsh speakers are given fair play.

The Commissioner's role will be exciting, there's no doubt about that. It will be full of challenges, but will also lead to increasing the rights of Welsh speakers to use the language.

The Commissioner will be a statutory regulator, responsible for developing and implementing the new system of standards for the different organisations named in the Measure and ensuring their compliance. The Education and Skills Department within the Welsh Government will lead the work of promoting and facilitating the language at grass-roots level, but the Commissioner and a number of other partners will have a role to play.

The work of promoting the Welsh language has its challenges too, and perhaps the biggest challenge will be to ensure that the work sits comfortably within the Education portfolio. Over the decades the growth of Welsh-medium education has played a central role in the development and continuation of the language. However, it is important to remember that the school gate is a border, and that the way the language is promoted differs either side of this border. Over the next few months the Welsh Government will need to plan in detail how they will proceed to promote the language from April 2012 onwards.

In presenting this Annual Review, all I am doing is showcasing a few snippets of what the Welsh Language Board has done over the year.

Mae gwir lwyddiant y prosiectau ac ymdrechion caled y swyddogion i'w gweld, nid rhwng cloriau'r adroddiad hwn, ond ar lawr gwlad Cymru, yn ein sefydliadau a'n busnesau, ein hysgolion a'n meysydd chwarae.

Wrth gloi felly, hoffwn estyn fy niolch i'r Prif Weithredwr, Meirion Prys Jones, am ei holl waith wrth ddarparu arweiniad clir i'w staff dros y saith mlynedd diwethaf. Mae cyfnod o newid yn her i unrhyw sefydliad, ond mae'r ffordd y mae swyddogion y Bwrdd wedi parhau i gadw'r momentwm yn dyst i'w hymroddiad dwfn i'r iaith Gymraeg.

Meri Huws
Cadeirydd

Arwyddion Dwyieithog
Bilingual Signage

The real evidence of the success of our projects and the efforts of our officers are seen, not between the covers of this report, but all around us in every corner of Wales, in our organisations and businesses, schools and playgrounds.

In closing, I wish to extend my sincerest thanks to the Chief Executive, Meirion Prys Jones, for his work in providing clear leadership to his staff over the past seven years. A period of change is challenging for any organisation, but the way the staff have kept momentum in their work is evidence of their deep commitment to the Welsh language.

Meri Huws
Chair

Aelod o staff siop John Lewis yn gwisgo'r bathodyn oren 'Cymraeg'
A member of staff at John Lewis wearing the orange 'Cymraeg' badge

"Mae'r her yn parhau i sicrhau fod yr iaith yn goroesi a bod pobl yn dewis ei defnyddio."

"The challenge remains to ensure that the language survives and that people choose to use it."

Meirion Prys Jones
Prif Weithredwr
Chief Executive

Sylwadau'r Prif Weithredwr

Ymhen blynnyddoedd bydd haneswyr y dyfodol yn edrych yn ôl ar 2010-11 fel blwyddyn arwyddocaol i'r iaith Gymraeg.

Rydw innau am gymryd y cyfle hwn i edrych yn ôl hefyd; ac edrych ar y ffordd mae tirwedd ieithyddol Cymru wedi ei chwyldroi ers pasio Deddf yr iaith Gymraeg 1993 a sefydlu'r Bwrdd.

Eithriad prin oedd derbyn gwasanaeth Cymraeg gan gorff cyhoeddus cyn 1993, ac roedd y gwasanaeth gan amlaf yn un ar hap. Mae gennym bellach dros 550 o gynlluniau iaith sydd ag ymrwymiadau o ran sicrhau gwasanaethau Cymraeg i'r cyhoedd ac i'r staff sy'n cael eu cyflogi gan y sefydliadau hyn.

Cerddwch ar hyd unrhyw stryd fawr mewn unrhyw dref yng Nghymru'r dyddiau hyn, a beth welwch chi ond siopau, banciau a phob math o fasnachwyr yn defnyddio ac yn arddangos y Gymraeg. Mae rhai busnesau yn mynd yn bellach na'i gilydd wrth gwrs, er enghraifft y 450 o fusnesau sydd wedi llunio polisi iaith gyda'r Bwrdd. Ym mis Mawrth eleni, cynhaliodd y Bwrdd gynhadledd i fusnesau ddod at ei gilydd i drafod a rhannu arferion da am sut i gyflwyno'r Gymraeg. Roedd hi'n galonogol tu hwnt i weld ystafell yn orlawn o bobl fusnes yn siarad a gwrandu a chymryd nodiadau o'r hyn oedd yn cael ei ddweud. Mae hi'n amlwg fod y gymuned fusnes yn effro i werth masnachol y Gymraeg yng Nghymru.

Er bod deddf gwlad yn bleidiol i'r iaith, a bod mwy o wasanaethau ar gael trwy gyfrwng Gymraeg a bod addysg Gymraeg yn cynhyrchu mwy o siaradwyr, camgymeriad fyddai honni fod popeth yn fêl i gyd.

Comments of the Chief Executive

A few years from now, historians will look back on 2010-11 as a significant year for the Welsh language.

I want to take this opportunity to look back too, and look at the way the linguistic landscape of Wales has been revolutionised since the passing of the Welsh Language Act 1993 and the establishment of the Board.

It was a rare exception to receive any kind of service through the medium of Welsh prior to 1993, and that service was mostly one provided by chance. Now more than 550 public organisations have language schemes with commitments to ensure that Welsh language services are available to the public and for members of staff.

If you walk along any high street in any town in Wales these days, you will see shops, banks and all types of traders using and displaying the Welsh language. Some businesses go further than others of course, for example the 450 businesses which have drawn up a language policy with the Board. In March this year, the Board held a one-day conference for businesses to come together to discuss and share good practices on how to introduce Welsh.

It was hugely encouraging to see a room full of business people actively listening and taking notes of what was being said. It is clear that the business community is very much awake to the commercial value of using Welsh in Wales.

Although legislation works in favour of the language and more services are available in Welsh and Welsh-medium education is producing more speakers, it would be misleading to say that everything is plain sailing.

Yn wyneb mewnlifiad, all-lifiad a diffyg trosglwyddiad iaith i'r genhedlaeth nesaf, bu gostyngiad sylweddol yn y defnydd o'r Gymraeg ar lawr gwlad. Yng Nghyfrifiad 1991 roedd yna 92 o gymunedau lle roedd dros 70% o'r boblogaeth yn siarad Cymraeg. Erbyn 2001 roedd y ffigwr hwn wedi gostwng i 54. Tybed beth fydd canlyniadau Cyfrifiad 2011 yn ei ddangos.

Mae'r her yn parhau, felly, i sicrhau fod yr iaith yn goroesi a bod pobl, yn enwedig y genhedlaeth ifanc, yn dymuno defnyddio'r Gymraeg wrth gymdeithasu â'i gilydd. Ers degawd bellach mae gwaith prosiect y Bwrdd - y gwaith a wnaeon gyda theuluoedd ac o gefnogi ac o ariannu gwaith ein partneriaid cymunedol – wedi codi hyder pobl i ddefnyddio'r iaith ac i'w mwynhau.

Un o lwyddiannau mwyaf y Bwrdd dros y deunaw mlynedd diwethaf, rwy'n credu, yw'r gallu i gydweithio â sefydliadau o bob sector, partneriaid cymunedol a'r cyhoedd gan annog cydweithio rhwng bob un ohonynt. Hawdd fyddai llithro i'r fagl o ffraeo ymseg ein gilydd, ond fe lwyddwyd i osgoi hyn. Lles y Gymraeg oedd yn dod yn gyntaf bob tro, a chredaf i'r ffaith nad oeddem yn fodlon cyfaddawdu ar hynny ennill parch i'r Bwrdd, ac o'r herwydd mae'r iaith ar ei hennill.

Fe gyfeiria'r Cadeirydd yn ei Sylwadau am y datblygiadau gwleidyddol a aeth rhagdynt yn ystod y flwyddyn. Yn y cyfamser, tra roedd y trafodaethau hyn yn digwydd, fe barhaodd gwaith o ddydd i ddydd y Bwrdd ac ni chollwyd y momentwm.

Er y bydd safonau yn dod i ddisodli cynlluniau iaith o dan y gyfundrefn newydd, nid yw cynlluniau iaith yn colli eu statws yn y dyfodol agos, ac mae'n hollbwysig bod sefydliadau yn parhau i weithredu eu cynlluniau a glynu at eu hymrwymiadau.

In the face of in-migration and out-migration and people not passing the language on from one generation to the other, there has been a significant reduction in the use of Welsh as a language of the community. According to the 1991 Census there were 92 communities where over 70% of the population could speak Welsh. By 2001 this figure had reduced to 54. I wonder what the 2011 Census results will show.

The challenge remains, therefore, to ensure that the language survives and that people, especially the younger generation, want to use the language when socialising with each other. For a decade now, the Board's projects – the work we do with families and the work to support and fund our community partners – have raised people's confidence in using and enjoying the language.

I think one of the Board's biggest successes over the last eighteen years is that we were able to work with organisations from all sectors, community partners and with the public, encouraging co-operation between them. It would have been easy to slip into the trap of arguing amongst ourselves, but we successfully managed to avoid this. There was no doubt, the language always came first. The fact that we were not willing to compromise on the welfare of the language gained us respect, and the language benefited.

In her comments the Chair talks about the political developments of the past year. In the meantime, while these discussions were taking place, the day-to-day work of the Board continued, losing no momentum.

Although standards will replace language schemes under the new system, schemes will not lose their status in the near future, and it is imperative that organisations continue to implement their schemes and honour their commitments.

Fe welwch o ddarllen y ddogfen ein bod yn parhau i gydweithio â sefydliadau wrth gytuno cynlluniau iaith newydd a diwygiedig a'u monitro.

Wrth edrych ymlaen tuag at y flwyddyn nesaf, wrth i'r ailstrwythuro mewn cynllunio ieithyddol fynd rhagddo, gwn y bydd swyddogion y Bwrdd, ym mhob un o'r timau, yn bwrw ymlaen â'r gwaith gyda'r un brwdfrydedd, angerdd a hyder. Hoffwn dalu teyrnged i holl staff y Bwrdd am eu gwaith o safon uchel iawn dros y blynnyddoedd. Fe gyflawnwyd y cyfan gyda brwdfrydedd anhygoel a hynny er mwyn gweld y Gymraeg yn ffynnu ym mhob agwedd ar fywyd yng Nghymru.

Meirion Prys Jones

Prif Weithredwr

Prosiect Cefnogi Arferion iaith (Clocwedd):
Trefnwr a chystadleuwr Eisteddfod Ddwli
Gweithdy cerddorol
Recordio pod ddarlleidiad

You will see from reading this document that we continue to work with organisations to agree, revise and monitor schemes.

Looking forward to the coming year, as we face major restructuring in language planning, I know Board officers in every team, will carry on to work with the same level of enthusiasm, passion and confidence. I wish to pay tribute to all members of staff for their very high standard of work over the years. All that has been achieved has been done with sheer drive to see the Welsh language thriving in all aspects of life in Wales.

Meirion Prys Jones

Chief Executive

Language Practices' Support Project (Clockwise):
Organisers of an Eisteddfod Ddwli
Musical workshop
Recording a podcast

Y Bwrdd

Mae Bwrdd yr iaith Gymraeg yn gorff statudol a noddir gan Lywodraeth Cymru. Ei brif swyddogaeth yw hybu a hwyluso defnydd o'r iaith Gymraeg.

Yr aelodau yn ystod 2010-11 oedd:

Meri Huws (Cadeirydd)

Dirprwy Is-ganghellor,
Prifysgol y Drindod Dewi Sant

Nick Bennett

Prif Weithredwr, Cartrefi Cymunedol Cymru

Owen Evans

Cyfarwyddwr dros Gymru,
Busnes yn y Gymuned (tan Medi 2010 pan
ymddiswyddodd o'r Bwrdd i ymgymryd â
swydd Cyfarwyddwr Sgiliau, Addysg Uwch a
Dysgu Gydol Oes Llywodraeth Cymru)

Gwyneth Morus Jones

Cyn-lywydd Cenedlaethol Merched y Wawr a
chyn-gadeirydd Mudiad Ysgolion Meithrin

Huw Jones

Ymgynghorydd annibynnol a Chadeirydd S4C
o fis Mai 2011

Marc Phillips

Pennaeth Cymru, Cronfa Plant Mewn Angen
y BBC

Catherine Rees

Dirprwy Brif Weithredwr, Menter a Busnes

Elin Wyn

Rheolwr cwmni hyfforddiant newyddiadurol
a chyfryngol

The Board

The Welsh Language Board is a statutory body sponsored by the Welsh Government. Its main function is to promote and facilitate the use of the Welsh language.

Board members during 2010-11 were:

Meri Huws (Chair)

Deputy Vice-Chancellor,
Trinity St David University

Nick Bennett

Chief Executive, Community Housing Wales

Owen Evans

Director for Wales,
Business in the Community (until Sep. 2010
when he resigned from the Board having
been appointed Director of Skills, Higher
Education and Lifelong Learning, Welsh
Government)

Gwyneth Morus Jones

Former National President of Merched y Wawr
and former Chair of Mudiad Ysgolion Meithrin

Huw Jones

Independent consultant and Chair of S4C
from May 2011

Marc Phillips

Head of BBC Children in Need, Wales

Catherine Rees

Deputy Chief Executive, Menter a Busnes

Elin Wyn

Manager of journalism and media training
company

Cyfarfodydd

Rhwng Ebrill 2010 a Mawrth 2011 cynhaliodd y Bwrdd bedwar cyfarfod agored yn:

- Caerdydd
18 Mehefin 2010
- Maentwrog
24 Medi 2010
- Abertawe
26 Tachwedd 2010
- Aberystwyth
4 Chwefror 2011

Cynhalwyd cyfarfod caeedig ar 25 Tachwedd 2010 i drafod ceisiadau grant.

Cyhoeddir manylion pob cyfarfod agored ymlaen llaw ar wefan y Bwrdd.

Mae'n ofynnol i'r Bwrdd sefydlu Pwyllgor Archwilio. Cynhalwyd dau gyfarfod o'r Pwyllgor Archwilio yn ystod 2010-11.

Staff

Yn ystod 2010-11 roedd 77 o staff (cyfartaledd amser llawn) yn gweithio i'r Bwrdd.

Meetings

Between April 2010 and March 2011 the Board held four open meetings in:

- Cardiff
18 June 2010
- Maentwrog
24 September 2010
- Swansea
26 November 2010
- Aberystwyth
4 February 2011

A closed meeting was held on 25 November 2010 to discuss grant applications.

Details of all open meetings are published in advance on the Board's website.

The Board is required to establish an Audit Committee. Two meetings of the Audit Committee were held during 2010-11.

Staff

During 2010-11 there were 77 members of staff (full time equivalents) working for the Board.

Datganiad Ariannol
Cryno

Summary Financial
Statement

Datganiad Ariannol Cryno am y flwyddyn i 31 Mawrth 2011

Nid yw'r datganiad ariannol cryno hwn yn cynnwys digon o wybodaeth ar gyfer deall canlyniadau'r Bwrdd am y cyfnod neu ei sefyllfa ar ddiwedd y cyfnod. Os am ragor o wybodaeth dylid cysylltu â swyddfa'r Bwrdd am gopi rhad ac am ddim o'r cyfrifon archwiliadig llawn (Adroddiad Blynnyddol a Chyfrifon 2010-11).

Cefndir Statudol

Sefydlwyd Bwrdd yr Iaith Gymraeg o dan Ddeddf yr Iaith Gymraeg 1993 ar 21 Rhagfyr 1993.

Aelodau'r Bwrdd

Ceir rhestr o'r aelodau a wasanaethodd yn ystod y flwyddyn ar dudalen 60. Ceir manylion eu cyflogau yn y cyfrifon archwiliadig llawn. Cyfanswm tâl yr aelodau am y flwyddyn oedd £91,000 (2009-10 £103,000).

Summary Financial Statement for the year to 31 March 2011

This summary financial statement does not contain sufficient information to allow for a full understanding of the results of the Board for the period or its state of affairs at the end of the period. For further information, contact the Board's office for a free copy of the full audited accounts (Annual Report and Accounts 2010-11).

Statutory background

The 1993 Welsh Language Act established the Welsh Language Board on 21 December 1993.

Board Members

A list of the Board Members who served during the year is available on page 60. Details of their remuneration are included in the full audited accounts. Total Board Members remuneration for the year was £91,000 (2009-10 £103,000).

Y Tîm Rheoli

Y Tîm Rheoli sy'n gyfrifol am waith rheoli gweithredol y Bwrdd o ddydd i ddydd. Enwir aelodau'r Tîm a manylion cyflogau'r Tîm Rheoli yn y cyfrifon archwiliadig llawn. Cyfanswm tâl y Tîm Rheoli am y flwyddyn oedd £498,006 (2009-10 £526,809).

Canlyniadau a chyfeddiant

Corff cyhoeddus yw Bwrdd yr Iaith Gymraeg a noddir gan Lywodraeth Cynulliad Cymru. Cyfanswm y cymorth grant ar gyfer y flwyddyn 1 Ebrill 2010 hyd at 31 Mawrth 2011 oedd £13,651,000. O'r cyfanswm hwn, bwriadwyd £100,000 ar gyfer gwariant cyfalaf. Credydwyd cyfanswm y cymorth grant i'r gronfa gyffredinol yn unol â'r canllawiau diwygiedig yn 'Financial Reporting Manual'. Y gwariant net yn ystod y flwyddyn oedd £13,634,000 (2009-2010; £13,781,000). Ar 31 Mawrth 2011 roedd y gronfa gyffredinol yn £613,000 (2009-2010: £596,000).

Management Team

The day to day executive management of the Board is conducted by the Management Team. Details of the members of the team and their salaries are included in the full audited accounts. Total Management team remuneration for the year was £498,006 (2009-10 £526,809).

Results and appropriations

The Welsh Language Board is a public body sponsored by the Welsh Assembly Government. Total grant in aid for the year 1 April 2010 to 31 March 2011 was £13,651,000. Of this amount, £100,000 was intended for capital expenditure. The total grant in aid was credited to the general fund in line with the revised guidance in the 'Financial Reporting Manual'. The net expenditure for the year was £13,634,000 (2009-2010; £13,781,000). At 31 March 2011 the general reserve was £613,000 (2009-2010: £596,000).

Datganiad Gwariant Net
Cynhwysfawr am y flwyddyn hyd
at 31 Mawrth 2011

Statement of Comprehensive
Net Expenditure for the year to
31 March 2011

	2010-11		2009-10		
	£000	£000	£000	£000	
Gwariant					
Grantiau	7,667		7,522		Grants
Gwariant rhaglenni eraill	2,203		2,565		Other programme expenditure
Costau staff	3,414		3,374		Staff costs
Gweinyddu	889		897		Administration
Dibrisiant ac amorteiddiad	127		128		Depreciation and amortisation
	14,300		14,486		
Incwm					
	(666)		(728)		Income
	(666)		(728)		
Gwariant Net	13,634		13,758		Net Expenditure
Llog tybiedig ar gyfalaf	-		23		Notional interest on capital
Llog a dderbyniwyd	-		(1)		Interest receivable
Llog a ildiwyd i Lywodraeth Cynulliad Cymru	-		1		Interest surrendered to the Welsh Assembly Government
	-		23		
Gwariant Net ar ôl llog	13,634		13,781		Net Expenditure after interest

Datganiad Sefyllfa Ariannol
ar 31 Mawrth 2011

Statement of Financial Position
at 31 March 2011

	2011		2010		
	£000	£000	£000	£000	
Asedion nad ydynt yn Gyfredol					
Asedion anghyffyrddadwy	23			29	Intangible assets
Eiddo, offer a pheiriannau	214			251	Property, plant & equipment
Cyfanswm Asedion nad ydynt yn Gyfredol		237		280	Total Non-current Assets
Asedion Cyfredol					
Masnach a symiau eraill sy'n dderbyniadwy	359		360		Trade and other receivables
Arian parod ac arian cyfwerth	155		115		Cash and cash equivalents
Cyfanswm Asedion Cyfredol		514		475	Total Current Assets
Cyfanswm Asedion		751		755	Total Assets
Rhwymedigaethau Cyfredol					
Masnach a symiau eraill sy'n daliadwy	(132)		(154)		Trade & other payables
Cyfanswm Rhwymedigaethau Cyfredol		(132)		(154)	Total Current Liabilities
Cyfanswm Asedion nad ydynt yn Gyfredol ac Asedion Cyfredol Net		619		601	Non-current Assets plus Net Current Assets
Rhwymedigaethau nad ydynt yn Gyfredol					
Darpariaethau	(6)		(5)		Provisions
Asedion llai Rhwymedigaethau		613		596	Assets less Liabilities
Ariannwyd Gan:					
Cronfeydd					Reserves
Cronfa Gyffredinol	613		596		General Reserve
	613		596		

Nodiadau i'r Datganiad
Ariannol Cryno am y flwyddyn
i 31 Mawrth 2011

Nodyn 1. Sail Cyfrifo
Lluniwyd y datganiad ariannol cryno yn unol â'r confensiwn cost hanesyddol, wrth gyfeirio at y Ddeddf Gwmniâu 1985, 2010-11 Financial Reporting Manual (FReM) a'r Cyfarwyddiadau Cwmniâu 1995 – O.S. 1995/2092, gyda chyfarwyddiadau Llywodraeth Cynulliad Cymru. Yr oedd dystysgrif yr archwilydd ar y datganiadau ariannol llawn am y flwyddyn i 31 Mawrth 2011 a barn diamod.

Meirion Prys Jones
Swyddog Cyfrifo

Bwrdd yr Iaith Gymraeg
29 Mehefin 2011

Adroddiad yr Archwilydd
Cyffredinol i'r Cynulliad
Cenedlaethol ar y Datganiadau
Ariannol Cryno

Rwyf wedi archwilio datganiadau ariannol cryno sydd yn yr Adolygiad Blynnyddol o ddatganiadau ariannol statudol Bwrdd yr Iaith Gymraeg ar dudalennau 64 i 68.

Priod gyfrifoldebau'r Bwrdd, y Prif Weithredwr ac Archwilydd Cyffredinol Cymru.

Cyfrifoldeb y Bwrdd a'r Prif Weithredwr yw paratoi'r Adolygiad Blynnyddol. Fy nghyfrifoldeb i yw adrodd fy marn ar gysondeb y datganiadau ariannol cryno a'r datganiadau ariannol statudol, Adroddiad yr Aelodau, Sylwadaeth Rheoli a'r Adroddiad Taliadau Cydnabyddiaeth Bwrdd yr Iaith Gymraeg a ddaeth i ben 31 Mawrth 2011 ac a roddais farn ddiamond arnynt.

Notes to the Summary Financial Statement for the year to 31 March 2011

Note 1. Accounting Conventions
The summary financial statement has been prepared under the historical cost convention, with reference to The Companies Act 1985, 2010-11 Financial Reporting Manual (FReM) and The Companies Regulations 1995 – SI 1995/2092, and complies with the directions given by the Welsh Assembly Government. The auditor's certificate on the full financial statements for the year ended 31 March 2011 was unqualified.

Meirion Prys Jones
Accounting Officer

Welsh Language Board
29 June 2011

Report of the Auditor General for Wales to the National Assembly for Wales on the Summary Financial Statements

I have examined the summary financial statements contained in the Annual Review of the Welsh Language Board's statutory financial statements set out on pages 64 to 68.

Respective responsibilities of the Board, the Chief Executive and Auditor General for Wales.

The Board and the Chief Executive is responsible for preparing the Annual Review. My responsibility is to report my opinion on the consistency of the summary financial statements with the statutory financial statements, the Board Members' Report, Management Commentary and the Remuneration Report.

Adroddiad yr Archwilydd
Cyffredinol i'r Cynulliad
Cenedlaethol ar y Datganiadau
Ariannol Cryno

Rwyf hefyd yn darllen yr wybodaeth arall yn yr adolygiad blynnyddol ac yn ystyried y goblygiadau i'm hadroddiad os deuaf yn ymwybodol o unrhyw gamddatganiadau ymddangosiadol neu anghysondebau perthnasol yn y datganiadau ariannol cryno.

Cyfrifoldeb y Bwrdd a'r Prif Weithredwr yw cynhaliaeth a chywirdeb gwefan Bwrdd yr Iaith Gymraeg; nid yw'r gwaith a wna'r archwiliwr yn cynnwys ystyriaeth o'r materion hyn ac felly nid yw'r archwiliwr yn derbyn unrhyw gyfrifoldeb am unrhyw newidiadau i'r datganiad ariannol cryno a gymerwyd lle ers iddynt gael eu cyflwyno'n wreiddiol ar y wefan.

Sail y farn

Rwyf wedi cynnal fy ngwaith yn unol â Bwletin 2008/03 – 'Datganiad yr archwiliwr ar y datganiad ariannol cryno' a gyhoeddwyd gan y Bwrdd Arferion Archwilio i'w ddefnyddio yn y Deyrnas Unedig.

Barn

Yn fy marn i, mae'r datganiadau ariannol cryno yn gyson â datganiadau ariannol statudol, Adroddiad yr Aelodau, Sylwadaeth Rheoli a'r Adroddiad Taliadau Cydnabyddiaeth Bwrdd yr Iaith Gymraeg a ddaeth i ben 31 Mawrth 2011 ac a roddais farn ddiamond arnynt.

Huw Vaughan Thomas
Archwilydd Cyffredinol Cymru

30 Mehefin 2011

Swyddfa Archwilio Cymru
24 Heol y Gadeirlan,
Caerdydd
CF11 9LJ

Report of the Auditor General for Wales to the National Assembly for Wales on the Summary Financial Statements

I also read the other information in the annual review and consider the implications for my report if I become aware of any apparent misstatements or material inconsistencies with the summary financial statements.

The maintenance and integrity of the Welsh Language Board's website is the responsibility of the Board and the Chief Executive; the work carried out by the auditors does not involve consideration of these matters and accordingly the auditors accept no responsibility for any changes that may have occurred to the summary financial statement since they were initially presented on the website.

Basis of opinion

I have conducted my work in accordance with Bulletin 2008/03 – 'The auditors' statement on the summary financial statement' issued by the Auditing Practices Board for use in the United Kingdom.

Opinion

In my opinion the summary financial statements are consistent with the statutory financial statements, the Board Members' Report, Management Commentary and the Remuneration Report of the Welsh Language Board for the year ended 31 March 2011 on which I have provided an unqualified opinion.

Huw Vaughan Thomas
Auditor General for Wales

30 June 2011

Wales Audit Office
24 Cathedral Road
Cardiff
CF11 9LJ

Atodiad 1
Asesiad Perfformiad

Annex 1
Performance Assessment

Perfformiad 2009/2010 Performance		Amcan Objective	Targed 2010-11 Target	Perfformiad 2010-11 Performance
1	Cynlluniau iaith Gymraeg Welsh Language Schemes			
1a	87	Cymeradwyo cynlluniau iaith newydd. Approve new language schemes.	28	41
1b	155	Ymateb i adroddiadau monitro ar Gynlluniau iaith Gymraeg. Respond to monitoring reports on Welsh Language Schemes.	167	174
1c	46	Diwygio Cynlluniau iaith. Update Language Schemes.	42	49
2	Cynlluniau Addysg Gymraeg Welsh Education Schemes			
2a	2	Awdurdodau y mae eu hail gynlluniau wedi eu cytuno, ac wedi derbyn cymeradwyaeth lawn gan y Bwrdd. Authorities whose second Schemes have been agreed, and have received the Board's full approval.	3	3
2b	11	Derbyn ac ymateb i adroddiadau monitro diwedd blwyddyn yr awdurdodau sydd yn gweithredu eu hail Gynllun Addysg Gymraeg. Accept, and respond to, end-year monitoring reports of authorities who are operating their second Welsh Education Scheme.	14	14

Perfformiad 2009/2010 Performance	Amcan Objective	Targed 2010-11 Target	Perfformiad 2010-11 Performance
3	Grantiau i hyrwyddo addysg cyfrwng Cymraeg a dwyieithog Grants to support bilingual and Welsh medium education		
3a	141.35	Nifer y swyddi Athrawon Bro a gefnogir. Number of Athrawon Bro posts supported.	144
3b	26,500	Nifer yr ymweliadau ysgol gan Athrawon Bro a gefnogir. Number of school visits by Athrawon Bro who are supported.	22,000
3c	25.7	Nifer yr athrawon mewn canolfannau i hwyrrdyfodiaid a gefnogir. Number of teachers in centres for latecomers who are supported.	22

Atodiad 1
Asesiad Perfformiad

Annex 1
Performance Assessment

Perfformiad 2009/2010 Performance		Amcan Objective	Targed 2010-11 Target	Perfformiad 2010-11 Performance	Perfformiad 2009/2010 Performance		Amcan Objective	Targed 2010-11 Target	Perfformiad 2010-11 Performance
4	Grantiau i hyrwyddo'r Gymraeg Grants to promote the Welsh language	Cefnogi Mudiad Ysgolion Meithrin: Support Mudiad Ysgolion Meithrin:			4ch	157,000	Cefnogi Eisteddfod Genedlaethol Cymru. Denu ymwelwyr i'r Eisteddfod	Denu 150,000 o ymwelwyr i'r Wyl.	Mynychodd 136,658 o bobl.
4a		• Sefydlu cylchoedd Ti a Fi newydd • To establish new Ti a Fi groups	25	32			Support the National Eisteddfod of Wales. To attract visitors to the festival	Attract 150,000 visitors to the National Eisteddfod in Ebbw Vale.	Roedd y targed yn uchelgeisiol gan ystyried natur ieithyddol yr ardal. 136,658 people attended. The target was ambitious considering the language profile of the area.
	31	• Sefydlu Cylchoedd Meithrin newydd • To establish new Nursery Groups (Cylchoedd Meithrin)	10	22	5	Twf			
	10				5a	Cyrhaeddwyd y targed, gan gynnal 12,362 o gysylltiadau un wrth un.	Cynnal cynllun Twf Cyflogi swyddogion cenedlaethol a swyddogion maes.	Cynnal 12,000 o gysylltiadau un i un gyda rhieni er mwyn trosglwyddo neges Twf.	Cyrhaeddwyd y targed, gan gynnal 13,894 o gysylltiadau un i un.
4b	Cynhaliwyd 21 Menter mewn 21 Sir. We supported 21 Menteriau laith to serve 21 Local Authority areas.	Cefnogi'r Menteriau laith. Support the Menteriau laith.	Cynnal 22 Menter laith i wasanaethu 23 Sir. Maintain 22 Menteriau laith to operate in 23 Local Authority areas.	Cyrhaeddwyd y targed. This target was achieved.		Target was achieved, making 12,362 one to one contact sessions with parents.	Support the Twf project. Employ national officers and field officers.	Conduct 12,000 face to face contacts with parents to transmit Twf's message.	Target reached, having conducted 13,894 face to face contacts.
4c	Cyrhaeddwyd y targed ar gyfer dros 50,000 o aelodau. Target was achieved for 50,000 members.	Cefnogi Urdd Gobaith Cymru. Support the Urdd.	Cynnal amryfal weithgareddau ar gyfer dros 50,000 o aelodau Stage a variety of events for 50,000 members	Cyrhaeddwyd y targed. This target was achieved.		Cyrhaeddwyd y targed gan gysylltu â 94% o'r bydwragedd mewn ardaloedd gwledig, a 75% mewn rhai trefol.		Cynnal cyswllt gyda 90% o fydwragedd mewn ardaloedd gwledig y cynllun, a 50% mewn ardaloedd trefol y cynllun.	Cyrhaeddwyd y targed gan gysylltu â 93% o'r bydwragedd mewn ardaloedd gwledig, a 71% o'r rhai mewn ardaloedd trefol.
						Target was achieved: 94% of midwives in rural areas were contacted and 75% in urban areas.		Make contact with 90% of midwives in the scheme's rural areas, and 50% in the scheme's urban areas.	Target reached, making contact with 93% of midwives in rural areas, and 71% in urban areas.

Atodiad 2
**Grantiau ar gyfer hyrwyddo
addysg – Sir**

Annex 2
**Grants for the promotion
of education – County**

Sir	2011-12	2010-11	County
	£	£	
Wrecsam	102,111	105,824	Wrexham
Fflint	112,377	116,262	Flintshire
Dinbych	96,499	99,618	Denbighshire
Conwy	114,537	117,959	Conwy
Ynys Môn	118,860	120,854	Isle of Anglesey
Gwynedd	225,292	229,072	Gwynedd
Ceredigion	132,906	135,136	Ceredigion
Caerfyrddin	179,370	182,379	Carmarthenshire
Penfro	166,212	171,001	Pembrokeshire
Abertawe	158,839	163,004	Swansea
Castell-nedd Port Talbot	128,584	132,241	Neath Port Talbot
Pen-y-bont ar Ogwr	93,473	95,041	Bridgend
Rhondda Cynon Taf	171,366	174,241	Rhondda Cynon Taf
Caerffili	124,630	126,721	Caerphilly
Merthyr Tudful	53,564	54,463	Merthyr Tydfil
Powys	253,928	261,188	Powys
Caerdydd	189,743	194,926	Cardiff
Bro Morgannwg	81,583	84,452	Vale of Glamorgan
Torfaen	100,490	103,776	Torfaen
Casnewydd	114,970	118,499	Newport
Blaenau Gwent	69,155	71,515	Blaenau Gwent
Mynwy	81,581	84,150	Monmouthshire
Cyfanswm	2,870,070	2,942,322	Total

Atodiad 2
**Grantiau ar gyfer hyrwyddo'r
Gymraeg**

	2011-12	2010-11	
	£	£	
Ysgol Gymraeg Llundain	14,520	34,848	London Welsh School
CYDAG	12,000	12,000	CYDAG
RhAG	34,183	34,183	Parents for Welsh Medium Education
National Day Nurseries Association	8,000	8,000	National Day Nurseries Association
Mudiad Ysgolion Meithrin	1,156,464	1,156,464	Mudiad Ysgolion Meithrin
Canolfan Cymraeg i Oedolion Caerdydd a Bro Morgannwg	-	13,185	Welsh for Adults Cardiff and the Vale of Glamorgan Centre
Canolfan Cymraeg i Oedolion De Orllewin Cymru	-	10,000	South West Wales Welsh for Adults Centre
Canolfan Cymraeg i Oedolion Gwent	-	16,000	Gwent Welsh for Adults Centre
Canolfan Cymraeg i Oedolion Canolbarth Cymru	-	15,000	Welsh for Adults Mid Wales Centre
Canolfan Cymraeg i Oedolion Gogledd Cymru	-	15,500	Welsh for Adults North Wales Centre
Canolfan Cymraeg i Oedolion Prifysgol Morgannwg	-	20,340	University of Glamorgan Welsh for Adults Centre
Menter Abertawe	96,098	96,098	Menter Abertawe
Menter Iaith Bro Morgannwg	25,990	25,990	Menter Iaith Bro Morgannwg
Menter Bro Ogwr	59,435	59,435	Menter Bro Ogwr
Menter Brycheiniog	28,420	28,420	Menter Brycheiniog
Menter Caerdydd	79,179	79,179	Menter Caerdydd
Menter Iaith Caerffili	90,519	90,519	Menter Iaith Caerffili
Menter Castell Nedd Port Talbot	75,569	75,569	Menter Castell Nedd Port Talbot

Atodiad 2
Grantiau ar gyfer hyrwyddo'r
Gymraeg

Annex 2
Grants for promoting Welsh

	2011-12	2010-11	
	£	£	
CERED	100,137	100,137	CERED
Menter Iaith Conwy	85,835	85,835	Menter Iaith Conwy
Menter Dinbych	79,570	74,314	Menter Dinbych
Menter Iaith Sir y Fflint	72,043	72,043	Menter Iaith Sir y Fflint
Hunaniaith (a elwid yn Grwp Hyrwyddo Iaith Gwynedd yn flaenorol)	70,000	71,200	Hunaniaith (previously, Gwynedd County Council Language Promotion Group)
Menter Iaith Maelor	36,540	31,540	Menter Iaith Maelor
Menter Maldwyn	70,067	71,711	Menter Maldwyn
Menter Merthyr Tudful	36,213	36,213	Menter Merthyr Tudful
Menter Môn	89,132	99,132	Menter Môn
Menter Iaith Dinefwr	88,001	88,001	Menter Iaith Dinefwr
Menter Cwm Gwendaeth Cyf	87,791	87,791	Menter Cwm Gwendaeth Cyf
Menter Gorllewin Sir Gar	66,921	61,921	Menter Gorllewin Sir Gar
Menter Iaith Sir Benfro	90,279	90,279	Menter Iaith Sir Benfro
Menter Iaith Rhondda Cynon Taf	107,768	107,768	Menter Iaith Rhondda Cynon Taf
Menter Iaith Blaenau Gwent, Torfaen a Mynwy	36,107	36,107	Menter Iaith Blaenau Gwent, Torfaen a Mynwy
Menter Iaith Casnewydd	10,000	-	Menter Iaith Casnewydd
Merched y Wawr	84,205	84,205	Merched y Wawr
Papurau Bro	74,073	72,654	Community Newspapers
Cymdeithas Eisteddfodau Cymru	10,000	10,000	Cymdeithas Eisteddfodau Cymru
Eisteddfod Genedlaethol Cymru	493,000	503,000	National Eisteddfod of Wales
Iaith Cyf – Estyn Llaw	75,000	74,700	Iaith Cyf – Estyn Llaw
RNIB	-	7,000	RNIB

	2011-12	2010-11	
	£	£	
Ffederasiwn Clybiau Ffermwyr Ifanc Clwyd	6,212	6,212	Clwyd Federation of Young Farmers' Clubs
Ffederasiwn Clybiau Ffermwyr Ifanc Sir Benfro	4,571	2,071	Pembrokeshire Federation of Young Farmers' Clubs
Ffederasiwn Clybiau Ffermwyr Ieuainc Ynys Môn	5,608	5,608	Anglesey Federation of Young Farmers' Clubs
Ffederasiwn Clybiau Ffermwyr Ifanc Cymru	23,097	23,097	Wales Federation of Young Farmers' Clubs
Ffederasiwn Clybiau Ffermwyr Ifanc Meirionnydd	6,195	6,195	Meirionnydd Federation of Young Farmers' Clubs
Ffederasiwn Clybiau Ffermwyr Ifanc Eryri	6,212	6,212	Eryri Federation of Young Farmers' Clubs
Ffederasiwn Clybiau Ffermwyr Ieuainc Sir Gâr	7,650	7,650	Carmarthenshire Federation of Young Farmers' Clubs
Clybiau Ffermwyr Ifainc Ceredigion	6,641	4,141	Ceredigion Federation of Young Farmers' Clubs
Mudiad Ffermwyr Ifanc Maldwyn	4,800	-	Montgomery Federation of Young Farmers' Clubs
Sefydliad Cerddoriaeth Gymreig	12,165	12,165	Welsh Music Foundation
Gwallgofiaid	20,000	20,000	Gwallgofiaid
Cymdeithas Cyfieithwyr Cymru	97,269	109,844	Association of Welsh Translators and Interpreters
Canolfan Bedwyr – Gwasanaeth Gwe Enwau Lleoedd	8,359	8,359	Canolfan Bedwyr - Place names Web Service
Cynllun Hybu Ardal Aman Tawe	63,000	-	Aman Tawe Language Promotion Area
Gwobr Dug Caeredin	20,300	20,300	Duke of Edinburgh's Award Wales
Urdd Gobaith Cymru	837,184	837,184	Urdd Gobaith Cymru
Cyfanswm	4,672,322	4,725,319	Total

Atodiad 3

Cynlluniau Iaith Gymraeg

Cyrff a dderbyniodd gymeradwyaeth i'w Cynlluniau Iaith statudol yn ystod 2010-11

Cynlluniau Iaith newydd (statudol):

Cyngor Cymuned Pontyberem
Bwrdd Iechyd Hywel Dda
Cyngor Prydeinig
Ymddiriedolaeth GIG Iechyd Cyhoeddus Cymru
Bwrdd Iechyd Prifysgol Abertawe
Bro Morgannwg
Cyngor Cymuned Ponthir
Bwrdd Iechyd Aneurin Bevan
Awdurdod Gweithredu'r Gemau Olympaidd
Bwrdd Iechyd Cwm Taf
Dŵr SSE
Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru
Bwrdd Iechyd Addysgu Powys
Bwrdd Iechyd Prifysgol Caerdydd a'r Fro
Llais Defnyddwyr
Comisiwn Loteri Cenedlaethol
Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr
Bwrdd Gwasanaethau Cyfreithiol
Cymdeithas Tai Aelwyd
Cyngor Cymuned Llandochau
Cyngor Cymuned Ysgubor y Coed
Cyngor Nyrsio a Bydwreigiaeth
Cyngor Tref Rhuthun
Cyngor Cymuned Llansannan
Cyngor Cymuned Llanddulas a Rhyd y Foel
Tai Cymunedol Bron Afon

Annex 3

Welsh Language Schemes

Organisations which received approval for their statutory Language Schemes during 2010-11

New Language Schemes (statutory):

Pontyberem Community Council
Hywel Dda Health Board
British Council
Public Health Wales NHS Trust
Abertawe Bro Morgannwg University
Health Board
Ponthir Community Council
Aneurin Bevan Health Board
Olympic Delivery Authority
Cwm Taf Health Board
SSE Water
Older People's Commissioner for Wales
Powys Teaching Health Board
Cardiff and Vale University Health Board
Consumer Focus
National Lottery Commission
Betsi Cadwaladr University Health Board
Legal Services Board
Aelwyd Housing Association
Llandough Community Council
Ysgubor y Coed Community Council
Nursing and Midwifery Council
Ruthin Town Council
Llansannan Community Council
Llanddulas and Rhyd y Foel Community Council
Bron Afon Community Housing

Cynlluniau Iaith diwygiedig (statudol):

Tŷ'r Cwmniau
Ymddiriedolaeth GIG Felindre
Cyngor Gwynedd
Cyngor Bwrdeistref Sirol Wrecsam
Cymdeithas Tai Teulu
Canolfan Mileniwm Cymru
Gwasanaeth Llysoedd EM
Asiantaeth Gwasanaethau Cerbydau a Gweithredwyr
Cymdeithas Tai Clwyd
Gwasanaeth Tân ac Achub Canolbarth a Gorllewin Cymru
Ymddiriedolaeth GIG Gwasanaethau Ambiwlans Cymru
Cyngor Tref Dinbych
Cymdeithas Tai Eryri
Gwasanaeth Tân ac Achub De Cymru
Cymdeithas Tai Cantref
Cymdeithas Tai Hafan Cymru
Cymdeithas Tai Cymuned Caerdydd
Cyngor Sir Powys
Cyngor Defnyddwyr Dŵr
Cyngor Sir Penfro
Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth Heddlu Dyfed Powys
Cymdeithas Tai Wales & West
Llyfrgell Genedlaethol Cymru
Cymdeithas Tai Dewis Cyntaf
Cyngor Cymuned Llannon
Cyngor Gofal Cymru
Dŵr Hafren Trent
Ofgem
Cyngor Cymuned Llangynin
Tai Gogledd Cymru
Heddlu Gwent
Cyngor Sir Caerfyrddin
Bwrdd Marchnata Gwlan Prydain
Arolygiaeth Gynllunio
Cyngor Dinas a Sir Abertawe
Cyngor Bwrdeistref Sirol Torfaen
Llywodraeth Cynulliad Cymru

Revised Language Schemes (statutory):

Companies House
Velindre NHS Trust
Gwynedd Council
Wrexham County Borough Council
Family Housing Association
Wales Millennium Centre
HM Courts Service
Vehicle & Operator Services Agency
Cymdeithas Tai Clwyd
Mid & West Wales Fire and Rescue Service
Welsh Ambulance Services NHS Trust
Denbigh Town Council
Cymdeithas Tai Eryri
South Wales Fire & Rescue Service
Cantref Housing Association
Hafan Cymru Housing Association
Cardiff Community Housing Association
Powys County Council
Consumer Council for Water
Pembrokeshire County Council
Information Commissioner's Office
Dyfed Powys Police
Wales & West Housing Association
National Library of Wales
First Choice Housing Association
Llannon Community Council
Care Council for Wales
Severn Trent Water
Ofgem
Llangynin Community Council
North Wales Housing
Gwent Police
Carmarthenshire County Council
British Wool Marketing Board
Planning Inspectorate
City and County of Swansea Council
Torfaen County Borough Council
Welsh Assembly Government

Atodiad 3 Cynlluniau Iaith Gymraeg

Cynlluniau Iaith gwirfoddol (newydd):

Comisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol
Cyngor Gwasanaethau Gwirfoddol Abertawe
Anabledd Dysgu Cymru
Partneriaeth Cymunedau'n Gyntaf Rhymni
Prospect Cymru/Wales
Clwb Hwyl Hwyr
Cyngor Gwirfoddol Lleol Sir y Fflint
Sefydliad Codi Arian Cymru
Ash Cymru
Tros Gynnal
Plant yng Nghymru

Cynlluniau Iaith gwirfoddol (diwygiedig):

Barnardo's

Annex 3 Welsh Language Schemes

Voluntary Language Schemes (new):

Equality and Human Rights Commission
Swansea Council for Voluntary Services
Learning Disability Wales
Rhymney Communities First Partnership
Prospect Cymru/Wales
Clwb Hwyl Hwyr
Flintshire Local Voluntary Council
Institute of Fundraising Cymru
Ash Wales
Tros Gynnal
Children in Wales

Voluntary Language Schemes (revised):

Barnardo's

Atodiad 4

Ymchwiliad i Hysbysiadau ac Adnewyddiadau Credyd Treth

Cefndir

Cynhaliwyd yr Ymchwiliad yn sgil derbyn 13 o gwynion ysgrifenedig am gredydau treth ers Mehefin 2005. Tynnodd y cwynion sylw at fethiant Cyllid a Thollau EM i gynnig gwasanaeth Cymraeg boddhaol wrth brosesu Credydau Treth. Codwyd amheuaeth bod yr asiantaeth yn darparu hysbysiadau ac adnewyddiadau credydau treth yn Saesneg yn unig, yn sgil cyflwyno system TG newydd i'w cynhyrchu.

Ymchwiliad y Bwrdd

Wedi ystyried y dystiolaeth a gasglwyd daeth y Bwrdd i'r farn fod Cyllid a Thollau EM, drwy ei gyfaddefiad ei hun, wedi methu â chyflawni 3 cymal o'i Gynllun Iaith gan iddo:

- Beidio datblygu a defnyddio o'r cychwyn system cynhyrchu hysbysiadau ac adnewyddiadau credydau treth a fedrai hwyluso darpariaeth gwasanaethau Cymraeg, a thrwy beidio gwneud newidiadau ers hynny i addasu'r system.
- Methu â darparu ffurflen ddwyieithog neu ffurflen Cymraeg a Saesneg ar yr un pryd.

Argymhellion

Cynigiodd y Bwrdd argymhelliaid er mwyn cywi'r methiant sef:

- Dylai ffurflenni credydau treth fod ar gael yn y Gymraeg i'r cyhoedd yng Nghymru erbyn 30 Gorffennaf 2010.

Annex 4

Notices and Renewal of Tax Credits Investigation

Background

The investigation was held following 13 written complaints regarding tax credits since June 2005. The complaints drew attention to the failure of HM Revenue and Customs to offer a satisfactory Welsh language service whilst processing Tax Credits. Doubts were expressed that the agency were issuing notices and renewals in English only, following the introduction of a new IT system to produce them.

The Board's Investigation

Following consideration of the evidence presented to the Board came to the conclusion that HM Revenue and Customs by its own admission had failed to fulfil 3 clauses contained in its Welsh Language Scheme by:

- Failing to develop and use from the outset a system to produce notices and tax credit renewals that would facilitate the provision of Welsh language services, and then by failing to make changes to adjust the system.
- Failing to provide bilingual, or Welsh and English language forms at the same time.

Recommendations

The Board put forward a recommendation to rectify the failure:

- The tax credit forms should be available in Welsh to the public in Wales by 30 July 2010.

Atodiad 4 Ymchwiliad i Hysbysiadau ac Adnewyddiadau Credyd Treth

Canlyniad

Ysgrifennodd Cyllid a Thollau EM at y Bwrdd yn egluro bod y Llywodraeth wedi penderfynu ymgorffori credydau treth o fewn yr 'Universal Tax Credits' a gyflwynir yn 2013. Eglurwyd na fyddai Cyllid a Thollau EM yn mynd ati i newid ei system TG er mwyn cynhyrchu ffurflen i hysbysiadau dwyieithog yn y cyfamser.

Yr Adran Gwaith a Phensiynau fydd yn gyfrifol am ddarparu'r 'Universal Tax Credits'. Gofynnodd y Bwrdd am gadarnhad gan yr Adran y darperir gohebiaeth a dogfennaeth yngylch y budd-dal newydd hwn yn ddwyieithog i gwsmeriaid yng Nghymru. Ymateb yr Adran oedd "Wrth gwrs rydym yn parhau i fod ar gam cynnar iawn yn y Prosiect ond rwy'n siŵr y byddwch yn falch o dderbyn y sicrwydd yma ein bod wedi adnabod yr angen am ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg a'n bod yn cymryd camau priodol."

Annex 4 Notices and Renewal of Tax Credits Investigation

Outcome

HM Revenue and Customs wrote to the Board explaining that the Government had decided to incorporate tax credits within the Universal Tax Credits scheme to be introduced in 2013. It was stated that HM Revenue and Customs would not be changing its IT system to produce bilingual forms and notices in the interim period. The Department of Work and Pensions would be responsible for providing Universal Tax Credits. The Board asked the Department for confirmation that bilingual correspondence and documentation relating to this new benefit would be made available to clients in Wales. The Department's response was "Of course we are still at a very early stage in the Project but I'm sure you'll be pleased to have this assurance that the need for Welsh language provision has been recognised and appropriate action is being taken".

Ymchwiliad Prifysgol Bangor Recruitment of Vice-Chancellor for Bangor University

Cefndir

Cynhaliwyd yr ymchwiliad hwn yn dilyn hysbyseb a ymddangosodd yn y wasg ar gyfer Is-Ganghellor Prifysgol Bangor heb ofyniad penodol i ymgeiswyr feddu ar sgiliau yn y Gymraeg.

Yr Ymchwiliad

Dwy brif ystyriaeth oedd yn berthnasol i'r Bwrdd yn yr ymchwiliad hwn:

1. A ddefnyddiwyd y Cod Ymarfer ar gyfer Penodi Staff yn unol â'r Cyllun laith, a
2. Ar ba sail y daethpwyd i benderfyniad mai Categori D (yn ôl diffiniadau'r cod hwnnw) oedd yr un mwyaf addas ar gyfer swydd ddisgrifiad yr Is-Ganghellor newydd?

Gweithrediad y Cod Ymarfer ar gyfer Penodi Staff

O'r dystiolaeth a dderbyniwyd, nid oedd amheuaeth gan y Bwrdd y gweithredwyd yn unol â phrosesau'r Cod Ymarfer hwnnw ac y darparwyd yr holl wybodaeth a'r cyngor perthnasol i'r Pwyllgor Penodi ar gyfer gwneud penderfyniad.

Dynodi'r Gofynion leithyddol yng Nghategori D y Cod Ymarfer

Amlinellodd y Brifysgol nifer o ystyriaethau oedd wedi dylanwadu ar benderfyniad y Pwyllgor Penodi i gategoreiddio'r swydd ar lefel D - Dealltwriaeth o natur ddwyieithog y sefydliad a'r ardal. Roedd y rhain yn cynnwys:

- yr angen am arweiniad a chyfeiriad cryf ar y Brifysgol. Penodi arweinydd cryf oedd yn flaenoriaeth iddynt
- y bydd arweinydd newydd yn cynnig cyfreithiol yn fwy systemataidd a phwrpasol ar ymagweddiaid dwyieithog y Brifysgol. I'r perwyl, cynhwyswyd y geiriad yngylch y bwriad i gryfhau medrau dwyieithog y tîm rheoli yn yr hysbyseb

Bangor University Investigation Recruitment of Vice-Chancellor for Bangor University

Background

The investigation was carried out following an advertisement that appeared in the press for a Vice-Chancellor for Bangor University. It did not contain a specific requirement that candidates should have Welsh language skills.

The Investigation

The two main considerations relevant to the Board in this investigation were:

1. Was the Code of Practice for Staff Appointments used according to the Welsh Language Scheme, and
2. On what basis was the decision made that Category D (according to the definitions of that code) was the most suitable for the new Vice-Chancellor's job description?

Implementation of the Code of Practice for Staff Appointments

From the evidence received, the Board was in no doubt that the processes of that Code of Practice was adhered to and that all information and relevant advice was provided to the Appointments Committee in order to reach a decision.

The Designation of Linguistic Requirements in Category D of the Code of Practice

The University outlined a number of considerations that had influenced the decision of the Appointments Committee to categorise the post at level D – Understanding the bilingual nature of the institution and the area. These included:

- the University's need for strong leadership and direction. The appointment of strong leader was a priority
- that the new leader would provide an opportunity to consider the University's attitude to bilingualism in a more systematic and purposeful way. To this end, the wording with regard to the intention to strengthen the bilingual capacity of the management team was included in the advertisement

Ymchwiliad Prifysgol Bangor Recriwtio Is-Ganghellor Prifysgol Bangor

- yr angen am strategaeth ddwyieithog ehangach. Roeddent am weld cynnydd o ran dwyieithrwydd fel ei fod yn rhan annatod o strwythurau rheoli a gweinyddu ac academaidd y sefydliad. Roeddent yn teimlo na 'ddylai dwyieithrwydd ddibynnu ar benodiad un unigolyn, ond yn hytrach y dylid ei brif ffrydio a'i weithredu'n naturiol yn strwythurau a dulliau gweithredu, gweinyddu a rheoli'r Brifysgol'
- y byddai gosod y swydd yng Nghategori A y Cod Ymarfer – y Gymraeg yn hanfodol, yn cyfyngu'n ormodol ar eu dewis
- nad cyfrifoldeb yr Is-Ganghellor yn unig oedd cyfathrebu gyda'r gymuned ehangach
- fod natur y swydd wedi newid a bod sgiliau arwain a rheoli cryf yn bwysig yn y sefyllfa bresennol. Roedd hynny yn eu tyb hwy'n cyflawnhau newid y gofyniad ieithyddol ers hysbysebu'r un swydd y tro diwethaf.

Casgliadau

Yn ei Chynllun Iaith, crisiellir bwriadau uchelgeisiol a phendant yngylch datblygu gallu ieithyddol staff academaidd a gweinyddol y Brifysgol, er mwyn gwella dwyieithrwydd sefydliadol yn gyffredinol. Gwneir hyn trwy'r Strategaeth Sgiliau Dwyieithog (adrann 3.4 y Cynllun Iaith), a'r 'Cod Ymarfer ar gyfer Penodi yn unol â gofynion y Cynllun Iaith'. Nid oes cyfeiriad penodol fodd bynnag, at sgiliau ieithyddol staff rheolaethol ac arweiniol, a allai ddiogelu traddodiad a dyheadau datblygol ar lefel uchaf y Brifysgol. Casglodd yr ymchwiliad hwn fod y broses a amlinellir yn y Cynllun Iaith i benodi staff trwy ddefnydd o'r Cod Ymarfer, wedi ei dilyn yn briodol.

Bangor University Investigation Recruitment of Vice-Chancellor for Bangor University

- the need for a more extensive bilingual strategy. They wished to see an increase in bilingualism as an integral part of the organisation's management and administrative and academic structures. It was felt that 'bilingualism should not rely on the appointment of a single individual; it should be mainstreamed and implemented naturally within structures and procedures, the administration and management of the University'
- applying Category A of the Code of Practice to the post – Welsh essential, would limit their options unduly
- it was not the responsibility of the Vice-Chancellor alone to communicate with the extended community
- the nature of the post had changed and that strong leadership and management skills were important in the current situation. This, in their opinion, justified changing the linguistic requirement since the post was advertised previously.

Conclusions

The University's Welsh Language Scheme highlights the ambitious and decisive aims of developing the linguistic skills of both its academic and administrative staff in order to improve institutional bilingualism generally. This will be done through the Linguistic Skills Strategy (section 3.4 of the Welsh Language Scheme) and the 'Code of Practice for Appointments according to the requirements of the Welsh Language Scheme'. However, there is no specific reference to the language skills of managerial and leading staff that could safeguard tradition and developing aspirations at the University's highest level. This report concluded that the process outlined in the Welsh Language Scheme to appoint staff through use of the Code of Practice has been followed appropriately.

Serch hynny, cred y Bwrdd fod penderfyniad y Panel Penodi i ddynodi swydd yr Is-Ganghellor i Gategori D yn ôl y Cod Ymarfer yn amhriodol ac yn anghydnaus â chenhadaeth y Brifysgol ei hun, ac yn groes i ysbryd y Cynllun Iaith. Yn wyneb ystyriaethau yngylch rôl yr Is-Ganghellor a chyd-destun ehangach y Brifysgol, a'r rôl flaenllaw y disgwylir i'r Brifysgol hon ei chwarae yn natblygiadau'r Coleg Cymraeg Cenedlaethol, dylai'r swydd hon fod wedi ei dynodi i Gategori B o leiaf, ym marn y Bwrdd.

Argymhellion

Ar sail y dystiolaeth a gyflwynwyd, cynigiwyd yr argymhellion isod:

1. Yn y tymor byr, dylai'r Panel Penodi sicrhau ymrwymiad pendant gan yr ymgeisydd llwyddiannus, os na fydd yn meddu ar sgiliau dwyieithog addas, y dylai fynd ati i feistroli'r iaith o fewn cyfnod penodol.
2. Dylai'r Brifysgol gyflwyno cynllun gweithredu i Fwrdd yr Iaith Gymraeg, o fewn 3 mis i apwyntio'r Is-Ganghellor newydd, sy'n nodi:
  - i. targedau pendant ac amserlen i gyflawni'r addewidion a geir yn y disgrifiad swydd o ran peri bod yr Is-Ganghellor yn trefnu ei dîm/thîm yn y fath fodd fel ei fod yn adlewyrchu'r amgylchedd dwyieithog a chryfhau medrau dwyieithog y tîm
  - ii. pa ddulliau a ddefnyddir i gyrraedd y nod hwynnw, a
  - iii. sut y bydd Cyngor y Brifysgol yn monitro cynnydd.
3. Dylid diwygio'r Strategaeth Sgiliau Dwyieithog (Adran 3.4 y Cynllun Iaith) a'r Cod Ymarfer i gynnwys adrann am ddatblygu sgiliau dwyieithog ar haenau rheolaethol ac arweiniol, o fewn 3 mis i gyhoeddi'r adroddiad hwn.

Even so, the Board believes that the decision of the Appointments Panel to designate the post of Vice-Chancellor to Category D of the Code of Practice is inappropriate and incompatible with the mission of the University itself, and is at odds with the spirit of the Welsh Language Scheme. In consideration of matters concerning the role of Vice Chancellor and the wider context of the University, and also the leading role that the University is expected to play in the development of Coleg Cymraeg Cenedlaethol, the Board is of the opinion that this post should have been designated, at least, to Category B.

Recommendations

The following recommendations were proposed based on the evidence presented:

1. In the short term, the Appointments Panel should ensure a definite commitment from the successful applicant if he/she does not possess suitable linguistic skills he/she should proceed to master the Language within a specified period.
2. Within 3 months of appointing the new Vice-Chancellor the University should present an operational plan to the Welsh Language Board noting:
  - i. specific targets and a timetable to complete the undertakings of the job description that the Vice-Chancellor arranges for his/her team in such a way as to reflect the bilingual environment and strengthen the team's bilingual skills
  - ii. the methods to be used to achieve this aim
  - iii. how the University Council will monitor progress.
3. The Bilingual Skills Strategy (Section 3.4 of the Welsh Language Scheme) and the Code of Practice should be revised to include a section on developing bilingual skills at managerial and leadership levels within 3 months of publishing this report.

**Ymchwiliad Prifysgol Bangor
Recriwtio Is-Ganghellor Prifysgol
Bangor**

4. Dylid cynnwys ymrwymiad yn y Cynllun iaith diwygiedig, wrth ei ddiwygio yn 2011, na fydd gostwng gofyniad ieithyddol unrhyw swydd i lefel categori ieithyddol is ar gyfer olynydd swyddi rheolaethol ac arweiniol allweddol.

Canlyniad

Penodwyd Is-Ganghellor nad oedd yn medru'r Gymraeg, gydag ymrwymiad y byddai'n dysgu'r Gymraeg i lefel weithredol o fewn cyfnod penodol. Cafwyd cydweithrediad parod a llawn y Brifysgol yn ystod yr ymchwiliad ac wedi hynny, ac maent wedi derbyn, ac yn gweithredu'r argymhellion a gynigiwyd.

**Bangor University Investigation
Recruitment of Vice-Chancellor
for Bangor University**

4. When the Welsh Language Scheme is revised in 2011 it should include an undertaking that there will be no reduction to a lower category level in the linguistic requirement of any post for a successor in a key managerial or leadership post.

Outcome

A non-Welsh speaking Vice-Chancellor was appointed with an undertaking that he would learn Welsh to a level of operational use within a specified time limit. The University co-operated fully and willingly during the investigation and the following period. They have accepted the recommendations put forward and they are implementing them.

**Adolygiad Blynnyddol
Bwrdd yr Iaith Gymraeg**

2010-11

Cysylltu â ni

Bwrdd yr Iaith Gymraeg

Siambrau'r Farchnad

5-7 Heol Eglwys Fair

Caerdydd

CF10 1AT

Ffôn: 029 2087 8000

Ffacs: 029 2087 8001

post@byig-wlb.org.uk

www.byig-wlb.org.uk

Mae gan y Bwrdd swyddfeydd rhanbarthol yng Nghaernarfon, Caerfyrddin a Rhuthun yn ogystal â nifer o swyddfeydd lleol ar draws y wlad lle mae swyddogion y Cynlluniau Gweithredu iaith yn gweithio.

Dilynwch y Bwrdd ar:

www.facebook.com/ygymraeg

@YBwrdd

Daw'r ystadegau yn y ddogfen hon o'r ffynonellau isod:

- Adroddiadau Bwrdd yr Iaith Gymraeg
- Cyfrifiad Ysgolion 2011 Llywodraeth Cymru, canlyniadau dros dro.

Mae copi electronig o'r cyhoeddiad hwn ar gael ar wefan y Bwrdd.

**Welsh Language Board
Annual Review**

2010-11

Contact us

Welsh Language Board

Market Chambers

5-7 St Mary Street

Cardiff

CF10 1AT

Phone: 029 2087 8000

Fax: 029 2087 8001

post@byig-wlb.org.uk

www.byig-wlb.org.uk

The Board has regional offices in Caernarfon, Carmarthen and Ruthin, as well as a number of other local offices across the country where Language Action Plans operate.

Follow the Board on:

www.facebook.com/ygymraeg

@YBwrdd

The statistics in this document derive from the following sources:

- Welsh Language Board reports
- Welsh Government Schools Census 2011, provisional results.

A copy of this publication is available on the Board's website.

Noddir gan
Lywodraeth Cymru
Sponsored by
Welsh Government

BWRDD YR IAITH
GYMRAEG • WELSH
LANGUAGE BOARD

50% wedi'i ailgylchu
recycled